

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Jure Komel

Japonska invazija na Mandžurijo (1931)

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Jure Komel

Mentor: doc. dr. Damijan Guštin

Japonska invazija na Mandžurijo (1931)

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

Japonska invazija na Mandžurijo (1931)

Kitajska je v 19. stoletju postala tarča za kolonialno ekspanzijo takratnih imperialističnih velikih sil, kar je skupaj z naraščajočimi notranjimi težavami postopoma vodilo v vedno večje socialno in gospodarsko nazadovanje. Vsi poskusi reform in modernizacije so se pokazali za neuspešne, medtem pa je naraščalo nezadovoljstvo kitajskega ljudstva in množili so se upori. Leta 1912 je zadnji kitajski cesar odstopil in začelo se je kaotično obdobje boja za oblast frakcij pod vodstvom neodvisnih vojskovodij. Leta 1930 je kazalo, da bo kitajski nacionalistični stranki Kuomintang, pod vodstvom Čan Kajšeka uspelo ponovno združiti Kitajsko in dokončno uničiti svojega nasprotnika Komunistično partijo Kitajske. Kaotične razmere na Kitajskem je takrat izkoristila Japonska in začela invazijo na Mandžurijo 18. septembra 1931, po dogodku poznanem kot »mukdenski incident«. Japonska Vojska Kvantunga je v petih mesecih porazila kitajske enote in zasedla večino Mandžurije. Japonska je na osvojenem ozemlju ustanovila satelitsko državo Mandžuko pod navideznim vodstvom nekdanjega kitajskega cesarja. S tem ni samo začela svojega dolgotrajnega osvajalnega pohoda proti Kitajski, ampak je tudi korenito posegla v potek kitajske državljanske vojne.

Ključne besede: Kitajska, kitajska državljanska vojna, Mandžurija, Japonska, imperializem

Japanese invasion of Manchuria (1931)

In the 19th century China became a target for the colonial expansion of the imperialist great powers which together with its growing internal problems gradually led in an increasing social and economic decline. All attempts to reform and modernize were unsuccessful while the popular discontent and rebellions spread. In the year 1912 the last chinese emperor abdicated and the chaotic period of warlordism began. In 1930 it seemed that the chinese nationalist party Kuomintang, under the leadership of Chiang Kai-shek could succeed in reuniting China and ultimately eradicate its antagonist, the Communist party of China. Japan took advantage of the chaotic situation and initiated its invasion of Manchuria on September 18th in 1931 after an episode known as the »mukden incident«. The japanese Kwantung Army had in five months defeated the chinese units stationed in Manchuria and occupied most of its territory. On the conquered territory Japan established the satellite state of Manchukuo apparently under the leadership of the last chinese emperor. This marked the beginning of its long conquest campaign against China and strongly influenced the ongoing chinese civil war.

Key words: China, chinese civil war, Manchuria, Japan, imperialism

Kazalo

1 Uvod.....	5
2 Metodološko-hipotetični okvir diplomskega dela.....	6
2.1 Opredelitev predmeta preučevanja v diplomskem delu	6
2.2 Cilji in pomen diplomskega dela.....	6
2.3 Zastavljene hipoteze	7
2.4 Pristop in uporabljene metode v diplomskem delu	7
2.5 Opredelitev temeljnih pojmov.....	8
2.6 Seznam kratic	8
3 Vojaška in politična situacija pred invazijo:	9
3.1 Kitajska, Japonska in Daljni vzhod do 1. svetovne vojne	9
3.1.1 Imperializem in kolonialna ekspanzija.....	9
3.1.2 Zaton kitajskega cesarstva.....	11
3.1.3 Japonska modernizacija in odnosi z Rusijo.....	15
3.1.4 Rusko-japonska vojna	18
3.2 Daljni vzhod po 1. svetovni vojni	19
3.3 Japonska v desetletju pred napadom na Mandžurijo.....	21
3.4 Japonska imperialna vojska.....	24
3.5 Kitajska na začetku 20. stoletja, notranjepolitična situacija in revolucija.....	26
3.6 Kitajska nacionalna vojska	31
4 Razlogi za japonsko agresijo na Mandžurijo.	32
5 Japonsko osvajanje Mandžurije	34
6 Mednarodni odziv in pokonfliktna ureditev Mandžurije.	36
6.1 Odziv mednarodne skupnosti	36
6.2 Mandžuko.....	37
7 Japonska po agresiji na Mandžurijo	39
8 Posledice japonske agresije na Mandžurijo za Kitajsko in kitajsko državljansko vojno	43
8.1 Kratkoročne posledice agresije	43
8.2 Potek kitajske državljanske vojne od leta 1937 do 1949	45
9 Verifikacija hipotez	48
9.1 Hipoteza 1	48
9.2 Hipoteza 2	49
10 Literatura	50

1 Uvod

Mandžurija je ime za severovzhodno regijo Kitajske, ki obsega območje veliko 1.5 milijona kvadratnih kilometrov in vključuje province Hejlongjang, Džilin in Ljaoning. Kitajski je bila priključena leta 1644 z vzponom mandžurske dinastije Čing. Zaradi svoje strateško pomembne lege in bogastva ter upadanja moči kitajskega cesarstva je v poznem 19. stoletju postala tarča apetitov tako Japonske kot Rusije.

Zarotniška skupina častnikov japonske Vojske Kvantunga je 18. septembra 1931 razstrelila odsek Južne mandžurske železnice, ki so jo varovale japonske enote, z namenom, da izzovejo kitajske sile in priskrbijo izgovor za uporabo sile proti Kitajski. Ta dogodek je postal znan kot »mukdenski incident« oz. tudi »mandžurski incident« in pomeni uvod v dolgotrajno japonsko osvajanje Kitajske, ki se konča šele leta 1944 s porazom Japonske v drugi svetovni vojni.

V tem času je na ozemlju Kitajske potekala državljanska vojna med nacionalisti pod vodstvom stranke Kuomintang in komunističnim revolucionarnim gibanjem. Kitajska je bila neenotna in v stanju permanentnega kaosa vse od leta 1911, ko je združeni revolucionarni stranki Kitajska združena zveza pod vodstvom dr. Sun Džatsena, uspelo zrušiti mandžursko dinastijo. Po tem ko se je leta 1927 zgodil razkol med Komunistično partijo Kitajske in stranko Kuomintang je bila slednja na dobri poti, da ponovno združi celotno Kitajsko pod svoje vodstvo in dokončno obračuna s svojimi tekmeci. Vendar ko Japonska leta 1931 izvede invazijo na Mandžurijo s tem poseže tudi v sam potek kitajske državljanske vojne.

2 Metodološko-hipotetični okvir diplomskega dela

2.1 Opredelitev predmeta preučevanja v diplomskem delu

Predmet preučevanja tega diplomskega dela je japonska invazija na Mandžurijo leta 1931. Osredotočil se bom predvsem na ugotavljanje, na kakšen način je japonski poseg vplival na kitajsko državljansko vojno, kot tudi na vzroke za invazijo. S tega vidika je tudi potrebno, da poskušam čimbolj celovito prikazati vojaško in politično situacijo na Japonskem in na Kitajskem v času pred invazijo, kot tudi sam potek invazije in pokonfliktno ureditev Mandžurije.

2.2 Cilji in pomen diplomskega dela

Cilj diplomskega dela je prikaz vzrokov in povoda za japonsko invazijo na Mandžurijo, ter pomen in posledice posega za Japonsko, predvsem pa za nadaljni razvoj kitajske državljanske vojne v tem obdobju. V prvem delu diplomskega dela je obravnavana politična in vojaška situacija na Kitajskem in Japonskem, od začetka 20. stoletja do invazije. V nadaljevanju so predstavljeni razlogi za japonsko intervencijo in sam potek invazije, kot tudi pokonfliktna ureditev Mandžurije in odziv mednarodne skupnosti. V zadnjem delu so predstavljene kratkoročne in dolgoročne posledice invazije tako za Japonsko, kot tudi za kitajsko državljansko vojno.

Pomen diplomskega dela je v tem, da obravnava dogajanje, ki je pogosto zanemarjeno in površinsko ali samo parcialno obravnavano, tako v slovenskih kot tudi drugih svetovnih delih. Zato bom poskušal podati čimbolj celovit in povezan prikaz določenega obdobja na tem delu sveta.

2.3 Zastavljene hipoteze

H1: Japonska invazija na Mandžurijo je pripomogla k zmagi komunističnih revolucionarnih sil v kitajski državljanski vojni.

H2: Japonska Vojska Kvantunga je začela spopad brez vednosti in odobravanja osrednjega japonskega političnega vrha.

2.4 Pristop in uporabljene metode v diplomskem delu

V diplomskem delu sem uporabil predvsem metodo analize vsebine sekundarnih pisnih virov, ter kot dopolnilo analizo elektronskih virov, kadar je bilo to potrebno v primeru pomanjkanja dostopnih relevantnih pisnih virov. Uporabil sem tudi deskriptivno metodo, predvsem pri predstavitvi temeljnih pojmov, potrebnih za lažje razumevanje obravnavane tematike.

Kitajščina ima ideografsko pisavo. V latinico jo prepisujemo na več načinov: v LR Kitajski se današnji latinični zapis imenuje *pinjin*, med drugimi zapisi pa je najbolj razširjen angleški. Vse kitajske besede so v diplomskem delu zapisane v slovenskem latiničnem ustrezniku po pravilih Slovenskega pravopisa za kitajsko pisavo (Toporišič 2001, 193-194). Japonske besede so s pomočjo Hepburnovega latiničnega prečrkovanja zapisane v slovenskem ustrezniku s pomočjo Slovenskega pravopisa (Toporišič 2001, 194-195).

2.5 Opredelitev temeljnih pojmov

Državljska vojna

»Nasilni spopad med organiziranimi skupinami znotraj ene države, zaradi prevzema oblasti, enostranskih separatističnih ciljev ali nesložne vladne politike in povzroči vsaj 1000 žrtev« (Stanford university 2009).

Incident

»Nepričakovan, neprijeten dogodek, ki prekine normalen potek kakega dejanja. Prekoračenje dovoljenega v ravnanju ali vedenju, izgred« (SSKJ2 1975, 35). Japonska je kot »incident« lahko označevala katerikoli politično-vojaški dogodek od kratkih, manjših spopadov do obsežnih vojaških operacij vendar pod napovedano vojno (Rottman 2005, 8).

Invazija

»Vstop vojaških sil na ozemlje druge države z namenom osvojitve« (Bowyer 2004, 128).

2.6 Seznam kratic

KMT – Kuomintang

KPK – Komunistična partija Kitajske

ZDA – Združene države Amerike

SZ – Sovjetska zveza

VB – Velika Britanija

3 Vojaška in politična situacija pred invazijo

3.1 Kitajska, Japonska in Daljni vzhod do 1. svetovne vojne

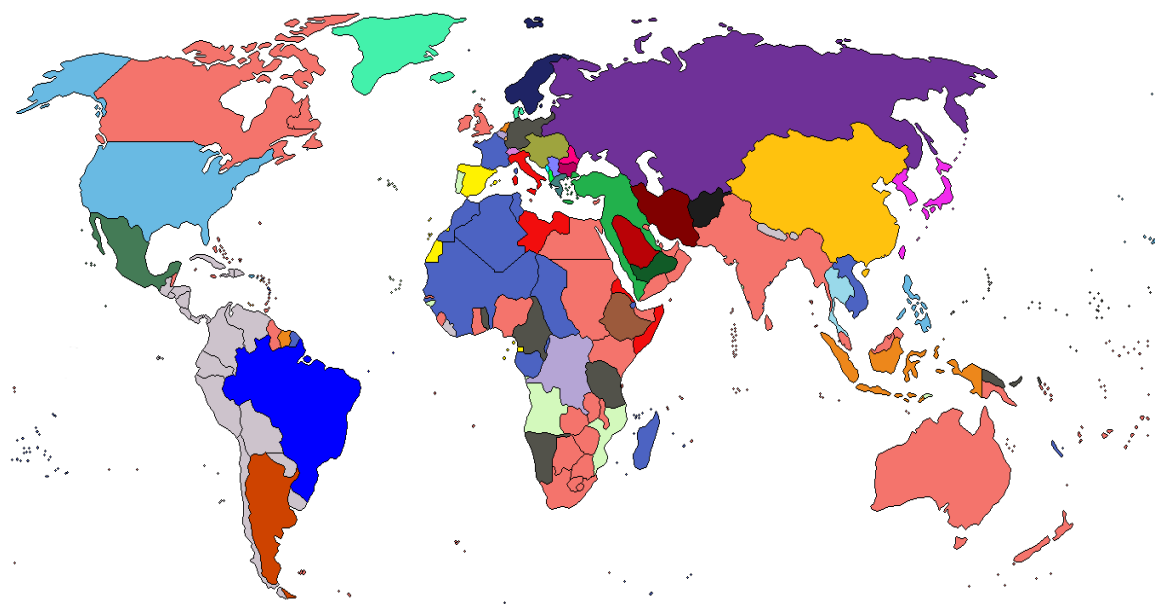
3.1.1 Imperializem in kolonialna ekspanzija

Od 15. do 16. stoletja se je izoblikovalo neravnotežje med razvitimi deželami in ostalim svetom. V prvi polovici 19. stoletja se je nadaljevala ekspanzija britanskega, francoskega in ruskega imperija ter ZDA.¹ Lov za kolonijami dosegel vrhunec v zadnjih dveh desetletjih 19. stoletja. K imperializmu je znatno prispeval tudi k razmahu protekcionizma in potrebam po trgih in surovinah, kot tudi k tehnološkemu razvoju zaradi katerega je bilo mogoče z lahkoto nadzorovati velika prostranstva. Velike sile so ekspanzionizem videle kot razmeroma poceni in neboleč. V teh razmerah se je prvič tudi pojavila ideja o razdelitvi sveta med velikimi silami in, sčasoma, konsolidacija najuspešnejših izmed njih v nedotakljive imperije. Razširjeno je bilo prepričanje, da bo v ne tako odaljeni prihodnosti svet obvladovala peščica močnih imperijev in da bi poraz v tekmi za kolonije pomenil tudi neizogiben zaton med drugorazredne sile. V tej situaciji in pri teh pričakovanjih je bilo potrebno misliti na globalno, ne le lokalno ravnotežje moči (Bartlett 1984, 2-3).

Po letu 1880 so čezmorska kolonialna vprašanja, ki so do takrat ostajala sekundarnega pomena, stopila v ospredje. Kolonialno rivalstvo, pogosto motivirano glede na finančne interese držav, je postalo ključnega pomena za mednarodne odnose, četudi so bila ekonomska pričakovanja pri veliki večini osvojenih teritorijev postavljena povsem nerealno. Novi imperializem je poganjala v veliki meri tudi želja po posnemanju in bojazen, da bi ostali zunaj te velike tekme, kot tudi to, da je ustrezal idealom in psihološkim potrebam tistega časa (Dunan 1987, 332-333).

¹ Oznaka »novi imperializem« pogosto označuje veliko evropsko kolonialno ekspanzijo v poznem 19. stoletju (Bartlett 1984, 15).

Zemljevid 3.1: Razdelitev sveta okoli leta 1900, države in njihove kolonije

Vir: Prirejeno po Wikipedia (2008c).

3.1.2 Zaton kitajskega cesarstva

V 18. stoletju je večina Evropejcev občudovala kitajsko civilizacijo, katere imperij je vztrajal skozi zunanje in notranje krize vse od drugega stoletja pred našim štetjem. In čeprav je Kitajska doživela v opijskih vojnah proti Veliki Britaniji, med leti 1839-1860, dva ponižujoča poraza in je trpela posledice tajpinške vstaje, so se vendarle kazali tudi znaki moči ter razvojni potencial. Premlevalo se je o možnostih, da se v prihodnosti Kitajska pojavi kot ena od velikih sil.

Je pa bila Kitajska mamljiva tarča za postopno kolonialno ekspanzijo takratnih imperialističnih sil, ki so tam postopoma širile svoj vpliv. Največji prelom se je zgodil po drugi opijski vojni, ko so si Francija, VB in ZDA s podpisom mirovnega sporazuma leta 1860 zavarovale ključne privilegirane položaje v več kitajskih pristaniščih, kjer so si zagotovile prosto gibanje svojih trgovcev in misionarjev, oprostitev nekaterih davkov in vojna odškodnino ter legalizirale trgovino z opijem. Pri sporazumu je sodelovala tudi Rusija, ki je tako pridobila več kitajskega ozemlja severno od reke Amur in zgradila pristaniško mesto Vladivodstok (vladar vzhoda), vendar ji je primanjkovalo zagona za nadaljnje širjenje (Saje 2004, 64-65).

Velika Britanija glede na izkušnje z Indijo ni imela interesa dodatno oslabeti Kitajsko in se je zadovoljila s pridobljenimi trgovskimi pravicami. Povečevanje vpliva bi vzpodbujalo tudi ostale tekmece da storijo enako, zato jim je najbolj ustrezal status quo. Prav tako ZDA² in Francija nista imeli veliko možnosti za samostojno akcijo. Tako je imelo cesarstvo po zadušitvi tajpinške vstaje premor za stabilizacijo razmer in nekje do leta 1880 je kazalo, da kitajski politični eliti lahko uspe. Cesarstvo je pridobilo zahodno orožje in drugo tehnologijo, ter si prizadevalo spet uveljaviti v območjih, ki so bila tradicionalno pod kitajskim vplivom. Pri tem je tudi poraz v Indokini proti Francozom ni preveč diskreditiral, ker so vendar dosegali tudi omejene uspehe. Vendar pa se je na Kitajskem večji del elite zavzemal za čimvečjo ohranitev obsoječega reda, ne glede na obstoječe priložnosti ali težave. Podrejenost trgovskega in proizvodnega sektorja centralnim in provincialnim političnim oblastem je bila dvatisočletna kitajska stalnica. To, kar je bilo v preteklosti vir stabilnosti in postopnega

² ZDA so s širitvijo flote in pridobitvijo Havajev in Filipinov kazale, da lahko s časom pridobijo določen vpliv na Pacifiku, vendar je prevladalo mnenje proti spremembi zunanje politike v to smer. Tako so lahko računali samo na ravnotežje moči velikih sil, da ne bi prišlo do delitve Kitajske (Bartlett 1984, 37).

razvoja, je bilo za situacijo ob prelomu stoletja, kjer je bila potrebna dinamičnost, zaviranje. Te dinamičnosti konservativni mandarini niso mogli zagotoviti, niti je niso drugim dopuščali zagotavljati. V svojem dvatisočletnem obstoju so Kitajci sami sebe videli kot center sveta, obkroženi z barbari, in tudi ko so bili premagani, jim je na koncu uspelo asimilirati zavojevalce. Verjeli so, da četudi bi morali prevzeti določene zahodne tehnologije in spretnosti, bistveni del kitajskega življenja in civilizacije bi lahko nespremenjeno uspešno deloval naprej po starem (Bartlett 1984, 23-27).

Leta 1894 je med Japonsko in Kitajsko prišlo do napetosti glede vpliva v Koreji. Tako sta se pomerili sodobno organizirana in opremljena japonska vojska z zaostalimi in slabo vodenimi kitajskimi silami. Japonska je dosegala zmage tako na kopnem kot na morju in z mirom 17. aprila 1896 je Kitajska priznala Koreji neodvisnost, kar je v praksi pomenilo, da prepušča vpliv v Koreji Japonski (Švajncer 1998, 301-302).

Ker se je ta konflikt končal z nepričakovano močno japonsko zmago, je to vzbudilo pozornost in zanimanje evropskih sil glede kitajske ranljivosti ter možnosti razdelitve in zasedbe obširnega ozemlja. Vedno znova so se pojavljale špekulacije o možni delitvi Kitajske, kar je zaradi pričakovanj prineslo tudi povečanje napetosti med velikimi silami. Vendar pa, ko se je začetno vznemirjenje umirilo, se je vendarle pokazalo, da je v mnogih evropskih političnih in ekonomskih krogih najbolj zaželen obstoječi status quo, tako da so se napetosti med velikimi silami pomirile (Bartlett 1984, 36). Čeprav bi bilo razkosanje Kitajske za takratne velike sile, glede na občutljive medsebojne odnose, očitno prevelik zalogaj, pa to ni ustavilo pridobivanja novih privilegijev, koncesij in teritorijev za razdelitev Kitajske na vplivne cone in vzpostavitev nekakšnega polkolonijalnega statusa Kitajske. Bolj kot šibka cesarska oblast je Kitajsko pred popolno podreditvijo in razdelitvijo ščitila medsebojna sumničavost med velikimi silami (Saje 2004, 83).

Rusija je dodobra izkoristila možnosti, ki jih je pokazala kitajska ranljivost. S pomočjo francoskega kapitala je vzpostavila Rusko-kitajsko banko, pomemben političnoekonomski instrument, nakar je sledilo še petnajstletno obrambno zavezištvo proti Japonski. Poleg tega je Kitajska privolila v izgradnjo železniške povezave skozi Mandžurijo (Kitajska vzhodna železnica) za zagotovitev direktne povezave z Vladivodstokom, pod varstvom ruskih vojaških

sil.³ Vendar so se v Rusiji začeli pojavljati dvomi o koristih, ki jih prinašajo njihove aktivnosti na Daljnem vzhodu. To območje je požiralo precejšnja sredstva in dajala malo, pri čemer ni kazalo da bi bilo v bližnji prihodnosti kaj drugače. Železniška mreža je bila nedokončana in tudi ko naj bi bila končana, so računali, da zahteva širitev daljnovzhodne flote za dopolnilo. Povezava med dvema najpomembnejšima oporiščema Port Arthur in Vladivostok je bila odvisna od dostopnosti ozkega obalnega pasu med Korejo in Japonsko (Bartlett 1984, 39).

Na Kitajskem se je širilo nezadovoljstvo ljudstva zaradi sprememb, ki so jih vnašali tujci s svojo politično, ekonomsko, vojaško ter kulturno agresijo in samih nevzdržnih notranjih razmer (Mally 2007, 37). Kitajski intelektualci so se postopoma začeli zavzemati za uvedbo reform, vendar je bil ta poskus kratkotrajen in zagovorniki tradicionalnega sistema, ki so bili v strahu pred izgubo svojih privilegijev v obstoječem sistemu, so prevladali in onemogočili reformiste (Saje 2004, 89-91).

V takih razmerah je zalet dobilo proti tujcem sovražno usmerjeno gibanje, za katero se je med tujci uveljavilo ime Boksarji⁴. Imeli so podporo med ljudstvom in tudi pri dvornih oblasteh. Protitujsko usmerjena konservativna cesarica Ciši je upornike vključila v svojo vojsko in imperialističnim silam 19. junija 1900 napovedala vojno. Vrhunec je gibanje doseglo z obleganjem zahodnih predstavništva v Pekingu, kar je sprožilo kaznovalno kooperativno ekspedicijo združenih sil Velike Britanije, ZDA, Nemčije, Francije, Rusije, Italije, Avstro-Ogrske ter Japonske⁵, ki so v skoraj dveh mesecih bojev prevladali nad protiiperialističnim gibanjem (Mally 2007, 37). Sledilo je kaznovanje Kitajske zaradi škodovanja imperialnim interesom. Po končanih pogajanjih se je morala Kitajska odreči še nekaterim pravicam suverene države in naložena ji je bila velika odškodnina, ki je nedvomno zelo pripomogla k zmanjšanju kitajskega razvoja v tem stoletju. Znova pa se je pokazala nepripravljenost velikih sil na razkosanje Kitajske, zaradi bojazni pred stroški in nepredvidljivostjo globljega vmešavanja. Samo Rusija je okupirala Mandžurijo, iz katere pa se je bila formalno prisiljena umakniti, vendar do tega dejansko ni prišlo (Saje 2004, 89-91).

Tako očitnega razgaljenja nesposobnosti cesarske oblasti kitajsko ljudstvo ni moglo spregledati. Kljub temu pa se je šele leta 1911 pojavil resen iziv avtoriteti cesarske oblasti.

³ Ruski imperializem je bil v osnovi fevdalno-vojaškega značaja (Bartlett 1984, 40).

⁴ Gibanje je imelo ime Pravične in harmonične pesti. Njeni pripadniki so verjeli, da lahko s pomočjo okultnih ritualov postanejo neranljivi za strelno orožje (Wintle 2002, 332).

⁵ Japonska je prispevala enote za kazensko ekspedicijo in si tako zagotovila pravico do namestitve garnizije v Pekingu in Tinsejnu, formirana kot japonska Kitajska garnizijska vojska (Rottman 2005, 5).

Začel se je z manjšim vojaškim uporom v Wučangu, toda prej kot v dveh mesecih so skoraj vse province v cesarstvu razglasile neodvisnost in februarja 1912 je zadnji cesar odstopil. Kitajska se je hitro razdrobila v vrsto napol neodvisnih državic, ki so jim vladali različni lokalni vojaški poveljniki. Edini otoki miru in razcveta so bila pogodbeno pristanišča tujih sil in njihovo zaledje (Parker 1997, 260).

3.1.3 Japonska modernizacija in odnosi z Rusijo

3.1.3.1 Nastanek moderne Japonske

Pred letom 1870 je bila Japonska fevdalna družba, v kateri je imel dominantno vlogo bojvniški razred samurajev, ki je bil vazalno podrejen vrhovnemu vojaškemu vodji šogunu, vloga cesarja, pa je bila že od 12. stoletja več ali manj samo simbolična. Bila je samoizolirana od sveta, vse do prihoda ameriških sil pod poveljstvom komodorja Matthew C. Perrya leta 1853 (Rottman 2005, 5). O tem obdobju pravi Kanai takole:

V obdobju Tempa (1830-1844) so šogunat in fevdalni klani doživljali hude pretese, njihova politična oblast pa je naglo slabila. Samuraji, vajeni vladanja nad kmečkim prebivalstvom, ki je predstavljalo osnovo fevdalnega sistema, se niso mogli prilagoditi kmetijskemu, industrijskemu in trgovskemu razvoju. Njihova oblast je bila ogrožena. Šogunat, ki je bil vse od Perryjevega prihoda pod hudim zunanjim pritiskom, je izgubljal svoj vpliv, njegovo politiko so vse bolj kritizirali. Šogun in daimiji so se s prenovno svoje politike sicer poskušali obdržati na oblasti, vendar jim to zaradi notranje razcepljenosti ni uspelo. Nasprotovanje šogunatu se je še stopnjevalo, čeprav so nekateri zagovarjali njihovo politiko glede odpiranja države svetu. Tisti, ki so izgubili zaupanje v šogunsko politično oblast pa so upali, da bo cesarski dvor prenovil fevdalizem. Utrdilo se je rojalistično gibanje, kateri cilj je bil zgraditi novo državo, v kateri bi bil cesar središče vsega dogajanja (Kanai 1996, 156).

Leta 1866 je moderno oborožena vojska frakcije za obnovo cesarskega vpliva premagala vojsko šogunove frakcije kar je pomenilo začetek obdobja *Meidži* (Razsvetljensko obdobje, od 1868 do 1912). V tem obdobju je potekal proces preobrazbe Japonske v moderno državo. Uvedena sta bila ustava in parlament, vendar je bil cesar še vedno vrhovna avtoriteta. Sprejet je bil anglosaksonski koncept tržnega gospodarstva in ekonomski razvoj je temeljil na pridobivanju zahodne tehnologije in državnih subvencijah. Japonska je postala prva azijska industrializirana država (Rottman 2005, 5).

Japonska je bila v procesu modernizacije uspešnejša od Kitajske. Kjer je Kitajska privzela zunanjo podobo moderne države, predvsem v obliki moderne zahodne oborožitve, je Japonska

že v dveh generacijah izvedla eno najbolj presenetljivih transformacij upravnega in ekonomskega sistema. Prednost Japonske je bila, da se je po obdobju politične zmede vzpostavila močna centralna oblast (*Meidži* restavracija), ki je zmogla usmeriti državo v program drastične modernizacije. Sistematično se je lotila doseganja cilja »močne« Japonske, ki bi bila zmožna tekrovati z velikimi silami. Notranje sile, ki so se upirale modernizaciji ali pa zagovarjale prezgodnje ekspanzivne posege, so bile poražene. Glavni strah japonskega vrha je bil, da bi druge sile začele tekmo za teritorije in vpliv preden bi bila Japonska pripravljena. V tem pogledu je imela Koreja največji strateški pomen in Japonska ni tolerirala drugega vpliva poleg svojega (Bartlett 1984, 26-28).

Nova politična kriza v Koreji je pripeljala do vojne med Japonsko in Kitajsko v letih 1894/95. Japonska je dobila več odločilnih bitk na kopnem in morju in dva meseca kasneje je že vstopila v Mandžurijo, zasledujoč umikajoče se kitajske sile. Aprila 1895 si je s sporazumom Šimonoseki tako zagotovila otoke Pecadores ter Formozo, polotok Ljaotung in opustitev kakršnegakoli kitajskega vpliva v Koreji (Rottman 2005, 5). Velike sile so s tem dobile potrditev o domnevni kitajski šibkosti in ranljivosti. Nezasadovoljne s tako obsežnimi japonskimi pridobitvami so diplomatsko pritiskale na Japonsko, da se odpove nekaterim osvojitvam. Koreja je ostajala politično nestabilna, kar je Rusija izkoristila za sporazum, ki je dejansko zagotavljal skupen rusko-japonski protektorat nad Korejo.

3.1.3.2 Rusija na Daljnem vzhodu

Rusija se je zavedala ranljivosti na novo pridobljenega ozemlja zaradi slabe železniške povezave, ekonomske šibkosti in redke poseljenosti. Za ohranitev in širitev ruskih pridobitev in vpliva na Daljnem vzhodu je bila vitalnega pomena železniška povezava. Nekatere vplivne osebnosti in skupine, poznani tudi kot *vostočniki* (»vzhodnjaki«), so bili glasni zagovorniki ruske ekspanzije na Daljnem vzhodu, vendar pa je bila poglobljena ruska strategija izogibanje prezgodnjemu konfliktu in tudi rusko javno mnenje je bilo večinoma proti aktivnostim na Daljnem vzhodu (Bartlett 1984, 25-26).

V ruskih oblastniških krogih so predvsem premišljevali, kako ohraniti pridobitve in ne o širitvi, kot je bila japonska bojazen, vendar je bilo precej nesoglasij in zmede. Rusija se je tako glede Daljnega vzhoda obnašala konfuzno in nekoherentno. Japonska pa je prav v tem videla rusko politiko kot premišljeno in načrtno zavlačevanje, kjer bi čas deloval proti japonskim možnostim za zmago in jim tako vsilil vojno pod slabšimi pogoji (Bartlett 1984, 47).

Velika Britanija je bila v tem času v relativno izolirani poziciji, iz potrebe po brzdanju možnega ruskega širjenja je obstajal interes za povezavo z Japonsko, zato je leta 1902 Velika Britanija vstopila v omejeno obrambno zavezništvo z Japonsko. S tem je računala, da bo to zmanjšalo možnosti za vojno na Daljnem vzhodu, po vsej verjetnosti pa je prav to dalo Japoncem ravno zadosti samozaverovanosti da je tvegala spopad. Na Japonskem se je večina, skupno z mediji in finančnimi krogi, postopoma nagibala v podporo možnemu spopadu. Odločitev je bila v rokah japonske vlade in njenih visokih vojaških svetovalcev, za vojno so se odločili predvsem zaradi nezaupanja do Rusije in prepričanja, da čas deluje proti Japonski (Bartlett 1984, 43-46).

3.1.4 Rusko-japonska vojna

V Mandžuriji in Koreji so se že več let križali japonski in ruski interesi. Japonci so bili prepričani, da bodo po zmagi v japonsko-kitajski vojni 1895 obdržali mandžurski polotok Ljaotung s pristaniščama Taljen in Lišun (Port Artur). Vendar jim je Rusija prekrizala načrte. Prisilila je oslabiljeno Kitajsko, da jim leta 1898 za 25 let odstopi Port Artur, ki je tako postal glavno pristanišče carske mornarice na Daljnem vzhodu. Pozneje je Rusija okupirala še vso Mandžurijo in se zanimala tudi za Korejo, a je tu spet trčila ob japonske interese. Japonska je zahtevala naj Rusija prizna njihov protektorat nad Korejo in naj se umakne iz Mandžurije in Port Arturja, vendar so v Rusiji njihove zahteve podcenjevali in zavlačevali pogajanja. Japonska se je odločila, da udari prva, preden bi lahko bila Rusija pripravljena sama ogroziti Korejo in šestega januarja 1904 je izplulo ladjevje pod poveljstvom admirala Heihačiro Toga, da zada prvi udarec in izkoristi presenečenje. Japonska je bila pri tem uspešna na morju in kopnem. In ko je bilo poraženo še veliko rusko ladjevje, poslano na pomoč, je bilo vsem jasno, kdo je zmagovalec (Jerin 1981, 16). Japonski uspehi so bili veliko presenečenje za zunanje opazovalce, četudi je Japonski gotovo pomagala ruska odločitev, da ne bodo vodili obrambne vojne izčrpavanja v Mandžuriji in relativno slabo vodenje ruske armade (Bartlett 1984, 47).

Ruski porazi in množične demonstracije v Petrogradu so carja Nikolaja II. prepričali, da je treba vojno na Daljnem vzhodu čimprej končati in Japoncem prepustiti vpliv v Koreji in Mandžuriji. Mesec dni po cušimski bitki se je zgodil upor na oklepnicu Potomkin, demonstracije in protesti pa so se razširili še v druga ruska mesta. Začela se je revolucija, ki je pretresla Rusijo (Jerin 1981, 20). Rusija pa je bila še vedno diplomatsko uspešna na mirovnih pogajanjih v Portsmouthu. Po sporazumu 5. septembra 1905 Japonska ni dobila vojne odškodnine, priznane pa so ji bile njene zahteve v Koreji in dobila je ruske koncesije v južni Mandžuriji, kot tudi južni del otoka Sahalin (Bartlett 1984, 46-55).

S časom obe strani, tudi zaradi finančnih problemov, najdeta skupni interes za obrambo svojih pozicij v Mandžuriji pred drugimi vsiljivci. V tem času, do 1914, nobena sila ni bila v stanju, da prevzame iniciativo na Daljnem vzhodu ali izkoristiti kitajske revolucije in državljanske vojne. Kitajska je ostajala notranje šibka in razdeljena, medtem ko je Japonsko pestilo kronično pomanjkanje kapitala.

3.2 Daljni vzhod po 1. svetovni vojni

Četudi se je razmerje moči po vojni spremenilo, to ni zagotavljalo stabilnega reda ne v Evropi, ne na Daljnem vzhodu, kjer je ostalo precej nerešenih vprašanj. Mirovna konferenca v Versaillesu leta 1919 se je dotaknila tudi vprašanj v zvezi z vzhodno Azijo. Bilo je nekaj nemira glede tega, kako so Japonci širili svoj vpliv, medtem ko je bila pozornost usmerjena na dogodke v Evropi. Japonski je bilo dovoljeno obdržati nemške posesti v Šantungu, ki so jih zavzeli ob izbruhu vojne, vendar so morali priznati kitajsko suverenost. To je povzročilo val kitajskih domoljubnih protestov in splošnega bojkota japonskega blaga, čemur je sledil izbruh takoimenovanega Gibanja četrtega maja⁶. Posledica vsega tega je bila, da Kitajska ni hotela podpisati mirovne pogodbe (Bartlett 1984, 127).

Med novembrom 1921 in februarjem 1922 je v Washingtonu potekala splošna konferenca devetih velikih sil o odprtih vprašanjih v vzhodni Aziji, predvsem glede razmerja vojnih ladij med velikimi silami. Pri tem je prišlo do sporazumnega konca zavezništva med Veliko britanijo in Japonsko, katerega so oboji smatrali za ne več koristnega in sporazum na konferenci bi bil primerno nadomestilo. Pogajanja so bila uspešna predvsem zaradi želje sodelujočih po zmanjšanju stroškov oboroževanja in nepripravljenost katerekoli strani stopiti v oboroževalno tekmo. Kitajski je bilo omogočena omejena kontrola nad carinami in obljubljeno, da bo spoštovana kitajska suverenost, neodvisnost in ozemeljska celovitost in da ji bodo pomagali vzpostaviti stabilno vlado, ki bi lahko zagotavljala enake možnosti za vse tuje investicije. Vrnjene so ji bile tudi posesti v Šantungu, četudi je Japonska ostajala aktivna v regiji. Kitajska je s tem pridobila bolj malo, vendar glede na položaj vsaj ni toliko izgubila, kot bi še lahko (Phillips 1996, 58-59).

Bartlett ocenjuje, da sta bili v času do 1930 tako Japonska kot Nemčija prepričani, da se jim izteka čas priložnosti, ko še lahko z odločnim nastopom prevzameta vodstvo v tekmi za prevlado med velikimi silami. Pozneje kot bi odločilno ukrepali, tem manj možnosti za uspeh sta pričakovali. Ta logika je vodila v čimprejšnji poskus za novo razdelitev sveta. Samo SZ in ZDA sta bili državi z vojaško in ekonomsko močjo ali potencialom za odvrčanje Japonske od njenih namer na Daljnem vzhodu, a nista bili članici Društva narodov. Velika Britanija je

⁶ Gibanje četrtega maja velja za začetek množičnega izražanja politične volje na Kitajskem. Sprožile so ga protijaponske demonstracije študentov v Pekingu 4. maja 1919, zaradi razočaranja nad razpletom pogajanj po prvi svetovni vojni (Saje 2004, 108-113).

bila na Daljnem vzhodu sama preslabotna, Francija in Nizozemska pa niti združeni nista imeli zadostnih sil, da bi predstavljali grožnjo Japonski. V primeru Mandžurije je samo Rusija imela neposredne interese, a je bila preveč zaposlena z notranjimi težavami, da bi se lahko umešala (Bartlett 1984, 148).

3.3 Japonska v desetletju pred napadom na Mandžurijo

Zaradi gospodarske krize in njej sledečih družbenih sprememb v obdobju od 1919 do 1930 so na Japonskem, z obljubami o ustvarjanju novega reda in stabilnosti v državi, pridobivali veljavo in prevzemali vodilne položaje radikalni nacionalisti. Zagovarjali so tradicionalne japonske vrednote ter vojaški duh in načela bojevniškega kodeksa »*bušido*«. Za vodjo naroda niso kot v Nemčiji postavljali vsemogočnega političnega voditelja, temveč božansko osebo japonskega cesarja. Idejno so nastopali tako proti zahodnim liberalnim idejam, kot tudi marksizmu, v odnosu do zunanjega sveta pa so zagovarjali vodilno vlogo Japonske v vzhodni Aziji (Mikeln 1981, 140).

Japonski daljnoročni cilj je bil pri tem ustvariti nekakšno »veliko vzhodnoazijsko območje skupne blaginje«, deklarativno v skupno korist in osvoboditev vseh azijskih ljudstev izpod tujega jarma, dejansko pa v vzpostavitev japonske nadvlade na tem območju, in to s posnemanjem načina delovanja drugih imperialnih sil. Doba *Sova* (razsvetljeni mir) se je začela z nastopom cesarja Hirohita leta 1926 in v tem času so se tudi razvijale težnje po dominaciji nad Kitajsko (Rottman 2005, 4-7).

Tako neposredni pritiski, kot tudi poskusi vplivanja preko projaponskih »gospodarjev vojne« in menjajočih se režimov v Peking, se niso pokazali za zadostno učinkovite. Kitajski nacionalizem je bil zdaj dovolj močna sila, da je onemogočal enostavne vojaške rešitve in tudi do leta 1920 se je precej vplivnih krogov na Japonskem obračalo proti dragim vojaškim avanturam na kontinentu, ki so jih imeli za večje breme za gospodarstvo, kot so prinašala koristi (Bartlett 1984, 131-132).

Po letu 1921 se je večina japonske elite zavzemala za nastopanje Japonske v svetu bolj ali manj v skladu z zahodnimi načeli in pojmovanjem svetovnega reda. Vendar so ameriška rasna načela, restriktivne carine in poskusi oviranja razširitve japonske mornarice povzročali nezadovoljstvo, ki so ga s pridom izkoriščale protizahodne skupine, od katerih so si mnogi želeli bolj aktivno in resnično »japonsko« zunanjo politiko. Baron Šidehara, ki je takrat vodil zunanjo politiko, je bil z zavzemanjem za internacionalizem, prosto trgovino in nekonfliktno ekspanzijo za te skupine glavni predstavnik te, za njih, nejaponske, servilne politike. Šidehara je bil poročen v družino, ki je bila del Micubišijeve poslovne združbe, ene od štirih velikih družinskih poslovnih združb (*zaibatsu*). Te so uspevale tudi med gospodarsko krizo in so

imele povezave ter velik vpliv v japonskem življenju medtem ko so manjše propadale. In v Micubišijevim interesu je bil nekonflikten in kompromisen odnos do ostalih velikih trgovskih sil, kot tudi do Kitajske. Četudi je Šidehara razumel japonske strahove pred prenaseljenostjo, pomanjkanjem hrane, brezposelnostjo in družbenimi nemiri, je vendarle mislil, da je prva svetovna vojna pokazala, da teritorialna ekspanzija ni pravi odgovor, ampak bi lahko bila tudi problematična, kar se tiče odnosov in reakcije drugih velikih sil in glede na rastoči kitajski nacionalizem, ko so se bojkoti že izkazali za učinkovito sredstvo. Zato je zagovarjal spravno držo do Kitajske, kolikor je bila le mogoča, skupaj z agresivnim prodiranjem na tržišča na splošno. V tem času je bila četrtnina japonskega izvoza usmerjena na Kitajsko, tako da je bila ohranitvev japonskega posebnega položaja v južni Mandžuriji vedno tehtana v relaciji z japonskim trgovanjem s Kitajsko. V praksi pa niti Šideharina kompromisna drža, kot tudi trše metode Tanake, ki ga je nasledil v letih 1927 do 1929, niso dale pravega odgovora. Tanaka Giiči, ki je bil hkrati premier in zunanji minister je bil manj izkušen in takten v meddržavnih odnosih, izrazito bolj militanten, in vehamentno protikomunističen. Še vedno se je zavzemal za previdno sodelovanje z zahodnimi silami, na Kitajskem pa je nerodno in neučinkovito poskušal zadrževati Kuomintangovo napredovanje. Posledično je japonska trgovina s Kitajsko trpela in Japonska je zamenjala Veliko Britanijo kot glavna tarča kitajskega nacionalnega srda. Čeprav so bile japonske sile uspešne v spopadu v Šantungu, je kitajski bojkot prisilil Tanako v popuščanje, zatem pa je julija 1929 odstopil. Postal je tarča kritike vojske, zaradi nekonsistentnosti in industrijalcev, zaradi izzivanja Kitajske brez pravih pridobitev. Šidehari se po vrnitvi na položaj ni godilo nič bolje, incidenti na celini so se množili in kar je najhujše, Kuomintang je začel z ambicioznim načrtom izgradnje konkurenčnega železniškega tira japonski Južno mandžurski železnici (Bartlett 1984, 149-152).

Možnost nastopa združene Kitajske je bil eden od razlogov, da so nekateri ključni japonski vojaški krogi podvomili v dotedanjo obrambno politiko. Nezadovoljstvo se je širilo tudi v mornarici. Omejitve za japonsko mornarico vzpostavljene z washingtonskimi in londonskimi sporazumi so bile glasno kritizirane. Japonska vlada je v želji po preprečitvi nastanka krize z ZDA in Veliko Britanijo, ter omejitvi vojaških izdatkov bila zadovoljna z izpogajanim razmerjem v vojnih ladjah z ZDA na 5:3 v križarkah, ki naj bi veljala do predvidene konference 1936. Večina mornariških častnikov pa je ostro kritizirala to odločitev in imeli so tudi močno podporo radikalnih in tradicionalnih nacionalističnih skupin. Sama japonska vlada je bila šibka in tudi sama japonska ustava je bila postavljena pod vprašaj. Nacionalistični agitatorji vseh vrst so postajali vedno bolj aktivni in vlada je vedno bolj izgubljala avtoriteto.

Na trdnost in stabilnost vlade so negativno vplivale predvsem posledice hude ekonomske krize v dvajsetih letih. Na Japonskem se je skoraj polovica ruralnega prebivalstva tako ali drugače ukvarjala s proizvodnjo in trgovino s svilo. Zato je zaton trga s svilo v ZDA močno vplival na japonsko prebivalstvo. Najhuje je bilo na severu Japonske, ki ga je dodatno prizadelo še pomanjkanje hrane. Vojska je pridobivala mnogo kadra prav iz teh območij in velik del nižjega in srednjega častniškega kadra je prihajal prav iz tamkajšnjih manjših zemljeposestniških družin. Te razmere so povečevale zagrenjenost tistih, ki so bili sovražni do obeh glavnih političnih strank, ki sta še pred ekonomsko krizo in med njo delovali predvsem v korist velikih koncernov. Vlada je vodila ortodoksno deflacijsko politiko, ki je vnaprej udarila po šibkih sektorjih gospodarstva in drastično zvišala brezposlenost. Plače v javnem sektorju je omejevala in v vojski je obstajala bojazen, da se bo nadaljevalo krčenje odhodkov tudi na njihov račun. Skozi leta 1930 in 1931 je vlada vodila politiko, ki je še dodatno pospeševala praznenje državnih rezerv v zlatu in ki je bila kritizirana, da je namenjena predvsem v korist velikih koncernov. Stranke so si tako vedno bolj pridobivale sloves agenta bogatih in nepatriotskosti v zunanji politiki. Do leta 1930 so bile stranke mnogokrat javno označevane kot ovira na japonski poti do moči in uspeha (Bartlett 1984, 150).

Stranke⁷ so večinoma temeljile na frakcijah, v katerih je največ pomenila osebna zvestoba in predanost vodilnim figuram. Stranke poleg tega niso imele stika s širšim prebivalstvom. Mnogi izmed vladajoče elite so videli stranke kot uporaben instrument za obvladovanje množic, vendar so nastajajoče razmere silile v spogledovanje z drugačnimi načini vladanja. Strankokracija se je soočala z vedno hujšo opozicijo znotraj birokracije in vojske. Četudi so si bili tradicionalistični in radikalni kritiki strankarskega sistema med seboj v mnogih pogledih zelo različni, so počasi a nezadržno spodkopavali vladajočo stranko, kljub varljivemu vtisu uspeha na zadnjih volitvah. Premiera Hamagučija je novembra 1930 hudo ranil desničarski aktivist in marca 1931 se je zgodil neuspešen poskus državnega udara, poznan kot »marčevski incident«. Vladna zunanja politika ni imela polne podpore niti v svojih lastnih ministrstvih in šibkost in izolacija vladnega kabineta je bila vedno bolj očitna (Bartlett 1984, 153).

⁷ Najpomembnejši stranki tistega časa sta bili konservativna Ustavna demokratična stranka (*Rikken Minseitō*) in liberalna Prijatelji ustavne vladavine (*Rikken Seiyūkai*) (Wikipedia 2008b).

3.4 Japonska imperialna vojska

Ko je bila Japonska nacionalna vojska (*Kokugun*) leta 1925 preimenovana v Japonsko imperialno vojsko (*Dai Nipon Tejkoku Rikugun*) je to imelo poleg zakonskih sprememb tudi široke psihološke in legalne posledice za avtoriteto vojske. Zdaj je predstavljala cesarja in kar je storila, je zdaj storila za cesarja. Japonska je vlagala veliko energije v vzpostavljanje moderne vojske po zahodnem vzoru in pri tem uporabljala že obstoječe systemske rešitve pri več zahodnih vojskah, ne da bi posnemala izključno enega modela. Izkušnje iz prve svetovne vojne je razumela in uporabila samo delno, predvsem se je osredotočila na avtomatsko in drugo pehotno orožje, malo pomena pa je pripisovala tankom in letalstvu, ki so ostajali zaradi tega manj razviti zvrsti. Artilerijo je videla kot podporno orožje za pehoto, ki na bojišču nastopa zraven pehote predvsem z direktnim streljanjem, tako da je bil nabor po količini in vrsti artilerijskega orožja nekoliko omejen. Že v začetku dvajsetih let se je pospešeno začel proces opremljanja z novimi izvedbami orožja, vključno s tanki, protitankovskim orožjem in topništvom. Čeprav so bili ti večinoma inferiorni zahodnim, so bili v primerjavi z obstoječo kitajsko oborožitvijo občutno naprednejši (Rottman 2005, 5-7).

Najbolj značilna lastnost japonske vojske je vseskozi bilo brezkompromisno povečevanje napada, na katerikoli ravni in situaciji, kot je bilo značilno že dolgo prej v japonski zgodovini. V usposabljanju so napadu posvečali veliko pozornosti in je bil smatran malodane kot odgovor na katerokoli težavo, medtem ko je bilo obrambno delovanje bolj ali manj skrčeno samo na nujne vidike. Umik pa sploh ni bil niti omenjen v vojaških priročnikih in je bil smatran za sramoten ali celo za izdajo. Rezultat tega je res bil, da so se japonske enote bojevale izjemno zagrizeno in se uspešno spuščale v boj tudi ko je nasprotnik imel številčno premoč, vendar je to prinašalo tudi veliko izgub v brezsmiselnih in nepotrebnih napadalnih akcijah. Četudi so se pomankljivosti in problematičnost tega pristopa pokazale že med rusko-japonsko vojno, so bile negativne izkušnje zavržene kot nepomembne in ta japonska obsedenost se je ohranila in krepila vse do konca druge svetovne vojne.⁸

Po rusko-japonski vojni je Japonska v južni Mandžuriji vspostavila Mandžursko garnizijsko vojsko za zavarovanje pridobljenega ozemlja. Leta 1919 je bila preimenovana v Vojsko

⁸ Japonska zagrizenost in nepripravljenost na priznanje poraza in predaje najbolje prikažejo primeri podporočnika Onoda, ki se je predal na Filipinih šele leta 1974 in to samo po pozivu njegovega bivšega nadrejenega, ter Tanake in Hašimota, ki sta se predala komaj leta 1990 na Tajskem (Jowett 2002, 12).

Kvantunga in je bila nameščena predvsem vzdolž glavnih prometnih povezav. Sestavljala jo je po ena divizija, ki je bila rotirana iz regionalnih regimentov v matični Japonski, in šest samostojnih garnizijskih bataljonov (Marius 2000, 579).

3.5 Kitajska na začetku 20. stoletja, notranjepolitična situacija in revolucija

Nekateri sodobni kitajski zgodovinarji smatrajo, da se je revolucionarno obdobje na Kitajskem začelo s tajpinško vstajo⁹ leta 1848, ki je trajala kar 15 let. Od te vstaje do 1949 je kitajska zgodovina eno samo sosledje uporov, revolucij, državljanskih vojn in tujih intervencij. Na začetku 20. stoletja se je pokazalo, da centralna oblast ni bila več sposobna nadzorovati in obvladovati nacionalni prostor, kot tudi ni imela moči nasprotovati tujim silam. Kitajska je bila moralno, politično in gospodarsko na tleh (Stanič 1981, 308).

Cesarska oblast je v prvih letih 20. stoletja izvajala le delne reforme in poskuse uvajanja ustavne monarhije po japonskem zgledu, ki pa se niso dotikale ključnih težav, temveč je dvor s tem le poskušal zadrževati svoj vpliv v provincah, v katerih so lokalna vodstva pridobivala vedno več oblasti. Širilo se je zavedanje, da uvedba moderne ustavne ureditve ne bo mogoča pod mandžurskim cesarskim vodstvom. V teh letih je prihajalo tudi do večjih družbenih sprememb, sorodstveno urejena družba in tradicionalni sistem vrednot so bili pod udarom modernejših idej na tujem šolanih študentov in dela intelektualcev. Izziv vodilnemu položaju tradicionalnega izobraženstva je predstavljal tudi vzpon nove vojaške elite.¹⁰ Prav na vojaškem področju je bila modernizacija najuspešnejša in rezultat je bil, da so v primerjavi z nekdanj ključno, zdaj pa odvečno in zastarelo mandžursko osrednjo vojsko, zdaj predstavljale glavno silo delno modernizirane vojske provinc. Vsaka provinca naj bi financirala in oskrbovala svojo teritorialno vojsko. Najmočnejša od teh je bila takoimenovana Vojska severnega morja pod vodstvom ambicioznega poveljnika Džuan Šikaja, ki je postal pomemben dejavnik pri nadaljnjih družbenih spremembah (Saje 2004, 92-94).

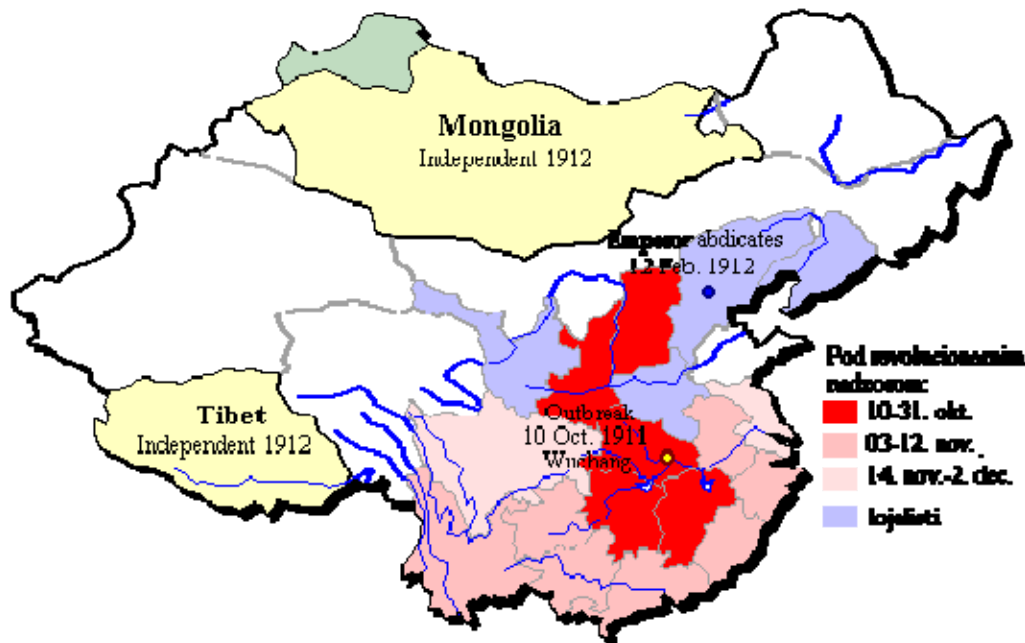
Nezadovoljstvo in vedno večja želja po spremembah je pripeljala do ustanovitve revolucionarne stranke Kitajska združena zveza. Njen ustanovitelj je bil dr. Sun Džatsen, zdravnik in kirurg z juga Kitajske. Uspelo mu je združiti različne revolucionarne in reformistične skupine. Stranka je izoblikovala svoj revolucionarni program, ki je temeljil na slavnih »treh ljudskih načelih« - nacionalizmu, demokraciji in blaginji ljudstva. Po več

⁹ Tajpinška vstaja (1851-66) se je rodila iz kitajskega ponižanja v opijskih vojnah, ki so pokazale nemoč zastarele vojske in nesposobnost oblasti, ki skozi kombinacijo pretiranih davkov, korupcije, uradnega diskriminiranja manjšin in administrativne nezmožnosti uskladiti velik populacijski prirast z razpoložljivo obdelovalno zemljo (Heath 1994, 3).

¹⁰ V tradicionalni Kitajski vojaški stan ni bil preveč cenjen. Star kitajski pregovor pravi: »Dobro železo se ne uporablja za kovanje žebeljev, tako tudi dober možki ne gre za vojaka.« (Saje 2004, 94).

neuspešnih poskusih upora se je podpora revoluciji postopoma večala in oktobra 1911 zrušila mandžursko dinastijo Čing (Pischel 2005, 107-111).

Zemljevid 3.2: Revolucija na Kitajskem 1911

Vir: Prirejeno po Historical Atlas of the 20th Century (2008a).

Po cesarjevem odstopu leta 1912 so se v gibanju pojavila notranja trenja in nasprotja interesov. Revolucionarna narodna skupščina je izbrala Sun Džatsena za začasnega predsednika, vendar je ta odstopil v korist Džuan Šikaja, poveljnika severne armade, da bi se izognil državljanski vojni. Ta je s pomočjo spletkarjenja in podpore ter posojil tujih velikih sil prevzel oblast, pri tem zatrl upore in deloval proti revolucionarnemu gibanju predvsem za povečanje svoje avtorske oblasti. Leta 1916 se je pripravljal da zasede cesarski prestol, vendar je v nekaj mesecih umrl. V tem času se je položaj tako poslabšal, da centralna pekinška vlada v resnici ni imela nobene oblasti, province so bile več ali manj samostojne, njihovi vojaški in civilni voditelji pa so se med seboj spopadali in bojevali. Tako se je začelo obdobje oblasti kitajskih »gospodarjev vojne« (Panikkar 1967, 260-261).

Revolucionarji se v tem času zatečejo na jug, kjer Sun Džatsen leta 1917 ustanovi vojaško vlado v Kantonu in sproži Gibanje za zaščito ustave. Zaradi notranjih trenj tudi med

revolucionarji mora že naslednje leto bežati v Šanghaj. Leta 1919 reformira revolucionarno stranko v Kitajsko narodno stranko Kuomintang. Šele leta 1921 je v Kantonu ustanovljena republikanska vlada pod njegovim vodstvom (Saje 2004, 102-105).

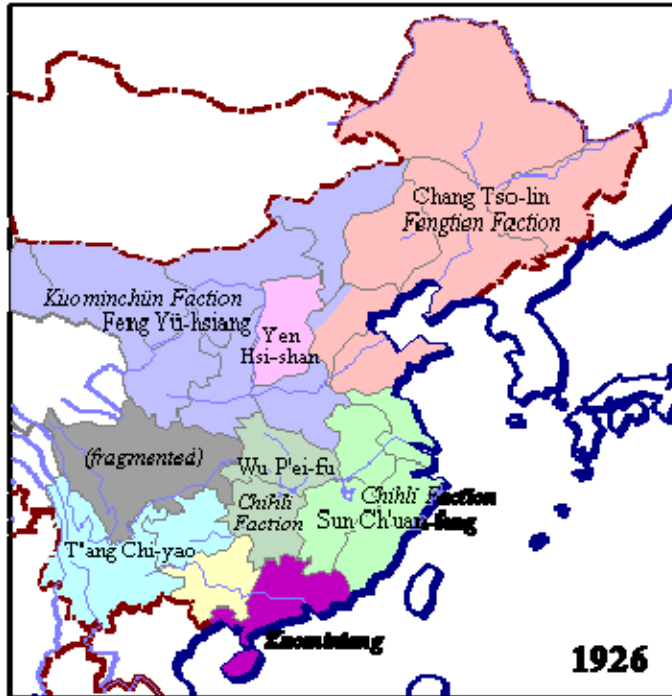
Omeniti velja še Gibanje četrtega maja, ki velja za začetek množičnega izražanja politične volje na Kitajskem, sprožile pa so ga protijaponske demonstracije študentov v Pekingu 4. maja 1919, zaradi razočaranja nad razpletom pogajanj po prvi svetovni vojni. Gibanje je sprožilo naglo širjenje novih idej, ki so zamajale temelje družbenih vrednot, na katere se je opirala stara konfucijanska miselnost. Ker je tedanja politična in družbena kriza zahtevala nujne rešitve, so postali s tem zelo privlačni radikalni pogledi. Ideološko sta se tako v začetku dvajsetih let izoblikovala dva tabora. Zagovorniki kapitalizma in nacionalizma so videli svoje mesto v stranki Kuomintanga, medtem ko so tisti bližje idejam marksizma in leninizma ustanovili Komunistično partijo Kitajske (Saje 2004, 108-113).

Spodbuda za hitro širjenje marksističnih idej je bil uspeh oktobrske revolucije v Rusiji in Gibanje četrtega maja, ko so intelektualci izgubili zaupanje v zahodne ideje. Začetni razvoj komunističnega gibanja lahko umestimo na univerze velikih mest, vendar so bile to različne, razdrobljene in nepovezane skupine. Na pobudo odposlanca kominterne je bil julija 1921 v Šanghaju sklican ustanovni sestanek Komunistične partije Kitajske, kasneje preimenovan v prvi kongres KPK. Čeprav je bila tedaj to formalno enotna stranka, sta delovala predvsem dva regionalno in tudi ideološko različna centra. Eden v Pekingu, ki je poudarjal predvsem pomen delavstva, kar je bilo tudi prevladujoče stališče vodstva stranke in drugi v Šanghaju, kjer so dajali poudarek na pomenu vključitve kmečkega prebivalstva, ki je predstavljal več kot 90% skupnega prebivalstva. Tej drugi skupini je takrat pripadal mladi Mao Cetung. Članstvo v takrat še vedno ohlapno povezani stranki je hitro raslo in v nekaj letih je KPK postala množična stranka (Guillermaz 1970, 100-107).

Kominternina je imela v dvajsetih letih dobre odnose s Kuomintangom, prevladovala je ocena da je najbolj perspektivna politična sila na Kitajskem. Posledično je Kominternina takrat zagovarjala skupno delovanje KPK in Kuomintanga, kar se je zgodilo med leti 1922 in 1924 z reorganizacijo stranke Kuomintanga in vključitvijo KPK vanjo. Kmalu po tem je leta 1925 umrl Sun Džatsen. Reorganizacija je vključevala tudi usposabljanje močne strankarske vojske, katere vodstvo je prevzel general Čan Kajšek in pod njegovim vodstvom je leta 1926 pričela svoj zmagoviti takoimenovani severni pohod proti »gospodarjem vojne«. Pri tem je

imela KPK odločilno vlogo za uspehe in hitrost operacije, z izvajanjem sabotаж, stavk in zagotavljanjem podpore prebivalstva. (Saje 2004, 116-118).

Zemljevid 3.3: Razdrobljenost Kitajske v obdobju »gospodarjev vojn«

Vir: Historical Atlas of the 20th Century (2008b).

Prav v času severnega pohoda so se zaradi medsebojnega sumničenja začela zaostrovati nasprotja med Kuomintangom in KPK. Čan Kajšek in njegova struja so ocenili, da je postal vpliv KPK prevelika nevarnost in je leta 1927 izvedla krvav obračun s komunisti v Šanghaju. Po tem in po pretresih ter ponovni reorganizaciji Kuomintanga in nove nacionalistične vlade s sedežem v Nankingu, je imel Čan Kajšek spet nadzor nad vojsko in povečan vpliv na vrh stranke (Panikkar 1967, 271).

Čan Kajšekove sile so junija 1928 zasedle Peking in Kuomintang je končno prejel mednarodno priznanje kot uradna vlada Kitajske. Vendar notranja nasprotja v stranki ter sovražnost do tujcev med kitajskim ljudstvom sta silili Čan Kajšeka, da je v pogajanjih z velikimi silami zavzel tršo držo kot bi si sam želel. Velika Britanija in ZDA so bile pripravljene na koncesije do Kitajske, vendar so pričakovale vsaj dolgo obdobje prilagajanja preden bi bile vse neenakopravne pogodbe zavržene (Bartlett 1984, 150).

V obdobju med letoma 1927 in 1930 je bil nadzor nad vso Kitajsko, na katerega se je sklicevala nacionalistična vlada v Nankingu, ko je sklepala sporazume s tujimi vladami, zgolj navidezen. Čang Colin je bil dejanski vladar vse Mandžurije vse do smrti 1928 in njegov sin Čang Švehljang, »mladi maršal«, se je nekaj časa zavzemal za projaponsko in protirusko politiko. Tudi druga večja in manjša območja so bila pod nadzorom bolj ali manj vplivnih vojskovodij, ki niso priznavali vlade v Nankingu. V šestmesečnem posegu leta 1930 je Čan Kajšek obračunal z upornimi vojskovodji, zlasti ugoden je bil v tem pogledu prestop »mladega maršala« na stran nacionalistov, ki je potem simbolično predstavljal dokaz, da je Kitajska zares združena pod nankinško oblastjo (Panikkar 1967, 273).

Čeprav se je nova vlada v tedanji nacionalistični združitveni evforiji takoj lotila obsežnih reform, so se te na koncu spet izkazale za preveč površinske in medle, da bi dosegle odločilen preobrat iz dolgotrajne zaostalosti. Vlada ni bila sposobna reševanja kritičnih razmer na podeželju in izvajanja prepotrebni socialnih in gospodarskih reform, ker se je opirala na prav tiste premožne družbene sloje, katerim je bilo v interesu ohranjanje obstoječega položaja in s tem svojih privilegijev. Poleg tega se je v državni upravi širila korupcija in tudi bivši »gospodarji vojne«, ki so se pridružili vladi, so ohranili zadostno avtonomijo, da so se tudi z orožjem upirali poskusom poenotenja in poskušali izvesti prevrate, ko so začutili priložnost (Saje 2004, 122-125).

Medtem se je kitajsko komunistično gibanje po razkolu s Kuomintangom leta 1927 razcepilo na dve struji. Prva, vključno z vodstvom stranke, ki je delovala po navodilih Kominterne, se je zatekla v ilegalo v Šanghaj, kjer je vodila neuspešno politiko uporov in sabotaž. Druga pod vodstvom Mao Cetunga pa kot samostojno gibanje na podeželju provinc Hunan in Džangši. Ko so jo vladne sile prisilile k umiku v tamkajšnje pogorje, so se ji tam pridružili ostanki vojske, ki se je uprla v Nančangu in združene sile so preimenovali v Četrto rdečo armado, kateri je poveljeval Ču De, Mao Cetung pa je postal njen politični komisar. Hkrati so na osvobojenem ozemlju ustanovili sovjetsko vlado in izvajali učinkovite zemljiške reforme. Tam so si tako ustvarili samozadostno bazo, da niso bili več odvisni od zunanje pomoči. Gibanje se je uspešno krepilo in z izvajanjem gverilskega vojskovanja učinkovito ustavilo dve vojaški operaciji, ki jih je sprožil Čan Kajšek, eno decembra 1930 in drugo aprila 1931. Čan Kajšek je še naprej vztrajal in julija 1931 je začel s še tretjo operacijo, vendar jo je po nekaterih začetnih uspehih prekinil japonski napad na Mandžurijo (Saje 2004, 129-131).

3.6 Kitajska nacionalna vojska

Kitajska nacionalna vojska je bila ustanovljena leta 1922 kot Vojska Kuomintanga. Sun Džatsen je uvidel, da je brez lastne vojaške sile vzpostavitev demokracije in združitve Kitajske v času kaosa »gospodarjev vojne« nemogoče pričakovati. Ustanovili so vojaško akademijo s sovjetskimi inštruktorji za usposabljanje častnikov. Zagotovili so si zavezništva z lokalnimi »gospodarji vojne« okoli Kantona, kjer se je vojska na varnem pripravljala na »severni pohod«. Tudi po Sun Džatsenovi smrti je Čan Kajšek nadaljeval priprave in leta 1926 končno izvedel ta poseg. Do 1928 so bili vodilni »gospodarji vojne« premagani in Vojska Kuomintanga je bila preimenovana v Kitajsko nacionalno vojsko (Jowett 1991, 19).

Kitajska severovzhodna armada je bila dejansko bivša zasebna vojska mandžurskega »gospodarja vojne« Čang Colina in kasneje njegovega sina Čang Švehljanga, »mladega maršala«. Kasneje, ko je prestopil na stran Kuomintanga, je le ta seveda ohranil poveljniški položaj in določeno avtonomijo, čeprav je bil formalno podrejen Čan Kajšku. Vojska je štela okoli 150-200.000 pripadnikov in kot pri ostalih zasebnih vojskah »gospodarjev vojne« je bil zanjo značilen velik razpon med posameznimi enotami glede opremljenosti in izurjenosti, večino pa so sestavljale slabo izurjene in pomankljivo opremljene enote. Čeprav naj bi imela vojska, ki jo je imel Čang pod svojim poveljstvom, nekaj najmodernejšega orožja v primerjavi z ostalo Kitajsko, vključno z nekaj tanki, letalstvom in artilerijo, so bile kot celota njegove sile v izredno podrejenem položaju, glede na japonskega nasprotnika. Poleg tega se je več kot polovica enot nahajala južno od Velikega zidu v provinci Hebej in s tem odrezanih od dogajanja, medtem ko so bile ostale sile na široko razkropljene po vsej Mandžuriji (World war 2 database 2008).

4 Razlogi za japonsko agresijo na Mandžurijo

Dokler je imel v Mandžuriji nadzor maršal Čang Colin, katerega položaj je bil odvisen tudi od podpore Japonske in njene Vojske Kvantunga, se le tej ni bilo potrebno neposredno vmešavati. Mandžurija in notranja Mongolija sta delovali dejansko kot japonski protektorat. Ko pa se je leta 1930 »mladi maršal« pridružil vladi v Nankingu je bila Japonska postavljena pred izbiro – ali se odreče svojemu vplivu in interesom na tem območju ali pa jih poskuša nasilno zavarovati (Panikkar 1967, 281-282).

Snovalec mandžurske krize je bil krog častnikov v Vojski Kvantunga z vednostjo in podporo vsaj dela vrhovnega štaba v Tokiu. Čeprav je imel japonski kabinet informacije, ki so kazale, da se nekaj pripravlja, je bil brez zadostnih vzvodov, da bi lahko brzdal vojsko. Vojska se je odločila za poseg v Mandžuriji zaradi več motivov. Medtem ko je bil za radikalne častnike to način kako pretresti ustaljeni red na Japonskem in hkrati odvrniti nevarnost združene in močne Kitajske, so bile za ostale akterje bolj pomembne druge strateške implikacije. Pomen gospodarstva in pomanjkanja surovin za nemški poraz v prvi svetovni vojni ni ostal neopažen, zato je veljalo, da mora Japonska imeti dovolj široko bazo surovin pod svojim nadzorom za predvideni veliki spopad za prevlado. Mandžurija sama je imela relativno majhno ekonomsko vrednost, a to naj bi bil nujen korak za nadaljnjo ekspanzijo, katere končni cilj bi bil celinsko območje pod japonskim nadzorom, ki ji bi zagotovil samozadostnost. So se pa ekspanzionisti v Tokiu vendarle zavedali pomena, da ne gre provocirati velikih sil po nepotrebnem, kar tudi ni bilo popolnoma spregledano pri ključnih častnikih v Vojski Kvantunga. Četudi je Japonska stremela k nekakšnemu ekvivalentu Monroejeve doktrine¹¹ na Daljnem vzhodu, je del japonske elite še vedno imel upanje na britansko in francosko strinjanje glede japonskega delovanja proti Kuomintangu in upoštevanja vloge Japonske kot branika pred komunizmom. Tuji kapital bi bil še vedno dobrodošel v Mandžuriji, vendar pod japonskim nadzorom in usmeritvijo (Bartlett 1984, 154-155).

Japonska ekspanzija od 1931 naprej je pogosto predstavljena kot ekonomska nuja in odgovor na populacijske pritiske. Tudi sami Japonci so uporabljali ta termin, kar pa je le deloma res. Res so bila to leta svetovne gospodarske krize in Japonsko so pestile hudo poslabšane

¹¹ Peti ameriški predsednik James Monroe je leta 1823 v svojem letnem poročilu opozoril evropske sile, da ZDA ne bodo tolerirale evropskega kolonialnega vmešavanja v Severno in Južno Ameriko, same pa se ne bodo vmešavale v evropski prostor (The Library of Congress 2008).

gospodarske razmere, vendar pa velike gospodarske združbe (*zaibatsu*) in njihovi politični zavezniki in podporniki niso imeli potrebe in niso videli posebnih interesov za vojno, še najmanj jim je bilo v interesu izzivanje zahodnih sil (Bartlett 1984, 164).

Prevladujoči politični in strateški argumenti za ekspanzijo so bili isti kot že mnogokrat prej – za zaščito Japonske je potrebna Koreja, za zaščito Koreje pa je potrebna Mandžurija. Zaščita enega osvojenega teritorija zahteva nova osvajanja, kar prinaša nova varnostna vprašanja, na katera so odgovor spet nova osvajanja, to pa je logika, ki jo najdemo tako pri britanskem posegu v Indiji, kot že pri zgodnjih osvajanjih rimske republike.

5 Japonsko osvajanje Mandžurije

Povod za japonsko agresijo na Mandžurijo je bil dogodek poznan kot »mukdenski incident« oz. tudi »mandžurski incident«. Skupina častnikov japonske Vojske Kvantunga je izpeljala zaroto, da z razstrelitvijo odseka Južne mandžurske železnice, ki so jo varovale japonske enote, izzovejo kitajske sile in priskrbijo izgovor za uporabo sile proti Kitajski (Dunan 1987, 369). Sabotažo so izvedli v noči na 18. september 1931 na delu železnice severno od Mukdena. Eksplozija je povzročila samo manjšo škodo, vendar so japonske enote trdile, da se je kitajska vojska odzvala s streljanjem, zato so morali v samoobrambi posredovati. Do naslednjega dne so se kitajske enote morale pred japonskim napadom umakniti iz Mukdena (Saje 2004, 127-128).

Zemljevid 5.1: Japonska invazija na Mandžurijo

Vir: Holt, Rinehart & Winston Social studies (2008).

Japonska vlada je želela umiriti nastalo situacijo zato je ukazala Vojski Kvantunga, da preneha z aktivnostmi in se umakne nazaj na izhodiščne položaje. A zgodilo se je ravno nasprotno, japonske enote so začele napredovati v smeri Južne mandžurske železnice in zasedle vse pomembne kraje na tej relaciji, ter dele provinc Ljaoning in Kirin. Medtem so začele samoiniciativno prihajati tudi prve japonske okrepitve iz Koreje in Vojska Kvantunga je zahtevala od Tokia dodatne okrepitve še iz matične Japonske. Vladni kabinet je sčasoma klonil pod pritiski vojaških krogov in dovolil pomoč iz Koreje. Do začetka oktobra je štela Vojska Kvantunga tako že 35.000 mož (Wikipedia 2008a).

Čan Kajšek se je odločil, da bo zaradi zapletenih domačih razmer in zanašanja na mednarodno podporo bolje, če ohranja svoje sile za spopad z notranjim sovražnikom, kot da poskuša ustaviti japonsko napredovanje. Kitajska vojska je dobila od Čan Kajšeka ukaz, da naj se ne upira in naj ne odgovarja na japonski napad, kar je povzročilo, da se je velika večina kitajskih enot samo umikala pred japonskim napredovanjem. To je imelo za posledico, da se je veliko enot med umikanjem predalo ali pa kar prestopilo na japonsko stran, do posameznih spopadov pa je prihajalo večinoma zato, ker nekatere enote niso vedele za ukaze z vrha ali pa so delovale na samoiniciativo posameznih nižjih poveljnikov.

Glavnina ostalih kitajskih sil se je po ukazu Čan Kajšeka in Čang Švehljanga umaknila v Činčou, nekaj pa jih je ostalo v provincah Kirin in Hejlongdžang na severu. Edini resen odpor je nudil general Ma Čanšan, guverner province Hejlongdžang na severu, s svojimi silami na lastno iniciativo, vendar je bil brez zunanje podpore in se je moral pod japonskim pritiskom umikati. Decembra je dobila Vojska Kvantunga nove okrepitve iz Koreje in Japonske tako da je skupno štela 60.000 pripadnikov. S temi okrepitvami je japonska vojska razglasila začetek obsežnih operacij proti rastočemu kitajskemu gverilskemu odporu v provincah Ljaoning in Kirin. V januarju 1932 se je glavnina kitajskih sil brez boja umaknila iz Činčoua južno od Velikega zidu v provinco Hebej. Japonske sile so tako zasedle Činčou in imele v naslednjih dneh pod nadzorom vso južno Mandžurijo. Japonska pozornost se nato usmerila na zadnje ostale kitajske sile pri Harbin v provinci Kirin, pod poveljstvom generala Ting Čao-a. Sprva mu je uspelo organizirati uspešno obrambo mesta, vendar je moral pod japonskim pritiskom kloniti in se umakniti. Konec februarja je general Ma Čanšan z ostankom svojih sil prestopil na japonsko stran in 28. februarja se je Ting Čao odločil za prenehanje sovražnosti in tako končal organiziran kitajski odpor v Mandžuriji (Wikipedia 2008a).

6 Mednarodni odziv in pokonfliktna ureditev Mandžurije

6.1 Odziv mednarodne skupnosti

Kitajska se je pritožila na Društvo narodov, in kitajsko-japonski odnosi so znova postali mednarodno pomembna zadeva. Japonski odgovor je bil, da gre za krajevni zaplet, ki bo rešljiv v okviru neposrednih pogajanj. Kitajska je nadaljevala z diplomatskimi prizadevanji, vendar brez uspeha.

Japonska agresija je tudi pokazala nemoč Društva narodov¹², ki naj bi vplivalo na ravnanje velikih sil. Ali kot pravi Benko »T.i. Lyttonova preiskovalna komisija, ki naj bi ugotovila vzroke za ta »incident«, je bila namenjena le zavlačevanju akcije in je po eni strani dajala izgovor velikim silam za njihovo nedejavnost, po drugi strani pa ni v ničemer ovirala Japonske pri nadaljevanju agresije« (Benko 1997, 195). Edino ZDA so glasno nasprotovale agresiji, vendar pa brez vpliva znotraj Društva narodov katerega niso bile članice, medtem ko so bile tri evropske velike sile članice neenotne glede odgovora na japonsko dejanje. Tako je tudi to pomanjkanje pravega odgovora na agresijo, dalo v letih, ki so sledila, Japonski dodatne spodbude za razširitev in nadaljevanje svojega osvajalskega pohoda nad Kitajsko (Benko 1997, 195).

V začetku so v ZDA in Veliki Britaniji verjeli, da se bo mandžurska kriza hitro razrešila brez večjih posledic, imeli so le malo interesa za regijo. Američani niso bili pripravljeni iti dlje od nepriznavanja okupacije in malo moraliziranja. Na Japonskem je bila tudi tendenca podcenjevanja ZDA in pričakovali so, da se bodo ZDA zaradi gospodarske krize še dolgo ukvarjale z domačimi zadevami in da je za ZDA trgovanje z Japonsko bolj pomembno od trgovanja s Kitajsko. Velika Britanija se je odločila, da je japonsko prijateljstvo pomembnejše kot status quo v Mandžuriji. To se je nekoliko spremenilo po spopadu v Šanghaju, januarja 1932, vendar Velika Britanija ni bila več v poziciji da kakorkoli ukrepa. Tako je VB zavzela stališče, da je bolje, če se stvari razrešujejo preko Društva narodov. Nepriznavanje stanja je bilo brez učinka in največjo omejitev je Japonski predstavljala razklanost v lastnem vodstvu glede nadaljnih potez (Bartlett 1984, 156-159).

¹² Japonska je izstopila iz društva narodov leta 1933 (Panikkar 1967, 285).

6.2 Mandžuko

Potem ko je Japonska zasedla vse ozemlje Mandžurije, si je zadala nalogo, da bo spodbudila gibanje za samostojno Mandžurijo. Tako bi pridobila nekaj zakonite podlage za svoja dejanja. Po japonski interpretaciji je mandžurska dinastija osvojila Kitajsko in ne obratno, zato je po padcu mandžurskega cesarstva tudi Kitajsko ni imela »zakonite podlage«, da bi Mandžurijo smatrala za del kitajskega ozemlja. To je sicer imelo nekaj verodostojnosti, vendar pa ni bilo zadostno, da bi pridobila zadostno podporo v tujini. Japonska politika se je naslanjala na zahteve, ki so se naslanjale na položaj cesarja Pu Džija, ki je kljub temu, da se je odpovedal kitajskemu prestolu, še vedno imel status mandžurskega vladarja. Tako so 18. februarja 1932 oklicali Mandžuko kot neodvisno državo pod navideznim vodstvom Pu Džija, sprva kot regenta, nato pa mandžurskega cesarja (Panikkar 1967, 283-284).

Zemljevid 6.1: Mandžuko

Vir: Wikimedia (2008).

Mandžuko je bila japonska satelitska država z lastno upravo. Njena vojska, mornarica in letalstvo, je bilo pod neuradnim a popolnim nadzorom japonskega vrhovnega štaba, vse do svojega konca s sovjetsko invazijo leta 1945. Vojsko Mandžuka, večinoma sestavljeno iz

ostankov poražene kitajske severne vojske, je Japonska uporabljala predvsem za boj proti gverili. Za Japonsko je bil Mandžuko v času svojega obstoja pomemben ekonomski dejavnik s svojo industrijo železa in premoga. Prav tako je Japonska v razvoj Mandžuka obsežno vlagala, kar je vplivalo, da je imelo kljub okupaciji to območje višjo razvojno raven kot ostala Kitajska. Postala je tudi odskočna deska za vsa nadaljnja širjenja proti kitajskemu ozemlju. Po mandžurskem zgledu je Japonska poskušala postavljati marionetne vlade tudi v drugih zasedenih kitajskih ozemljih.

7 Japonska po agresiji na Mandžurijo

Na Japonskem se je po začetku vojaškega delovanja v Mandžuriji, občutno povečala splošna podpora vojski. Vojna je dala tudi nov zagon japonskemu militarizmu in nacionalizmu in kakršnokoli nasprotovanje je bilo hitro označeno kot nepatriotsko in protijaponsko, kar je hkrati omogočalo tudi lažje obračunavanje s političnimi nasprotniki (Wilson 2002, 5).

Odnos velikih industrijskih koncernov do dogajanja v Mandžuriji je variral. Micubišijev koncern je podpiral Šideharajeve poglede o postopnem miroljubnem širjenju vpliva skozi trgovanje, oziroma bolje rečeno Šidehara je imel enako usmeritev kot Micubišijev koncern, glede na njegove povezave. Koncern Micui z močnimi interesi v Mandžuriji, je odobral zasedbo Mandžurije, je pa zagovarjal mehkejši pristop, kjerkoli bi bilo to mogoče. Na splošno so bili manjši in novejši koncerni bolj naklonjeni agresivnejši politiki. Med mandžursko krizo je vlada poskušala vzpostaviti nekaj kontrole nad vojsko, pridobiti podporo doma in hkrati prepričati druge sile, da so japonske namere omejene, vendar je bila več ali manj neuspešna. V vladnem kabinetu so bila mnenja močno deljena in prihajalo je do medsebojnih trenj. Odstop enega od ministrov je konec novembra 1931 povzročil padec vlade. Pred tem je prihajalo večkrat tudi do predlogov, da bi bila za obvladovanje trenutnih kriznih razmer najbolj primerna koalicijska vlada. Proces izbire novega premiera je bil nekaj časa v rokah enega izmed zadnjih starejših državnikov, ki je končno izbral zmerno figuro, Inukaija iz opozicijske stranke. Nova vlada je tudi dobila podporo, čeprav resda bolj mlačno, na volitvah 1932. Skušala se je pogajati s Kitajsko in za nekaj časa ovirala poskuse vojske za ustanovitev Mandžuka kot neodvisne države. (Bartlett 1984, 153-154).

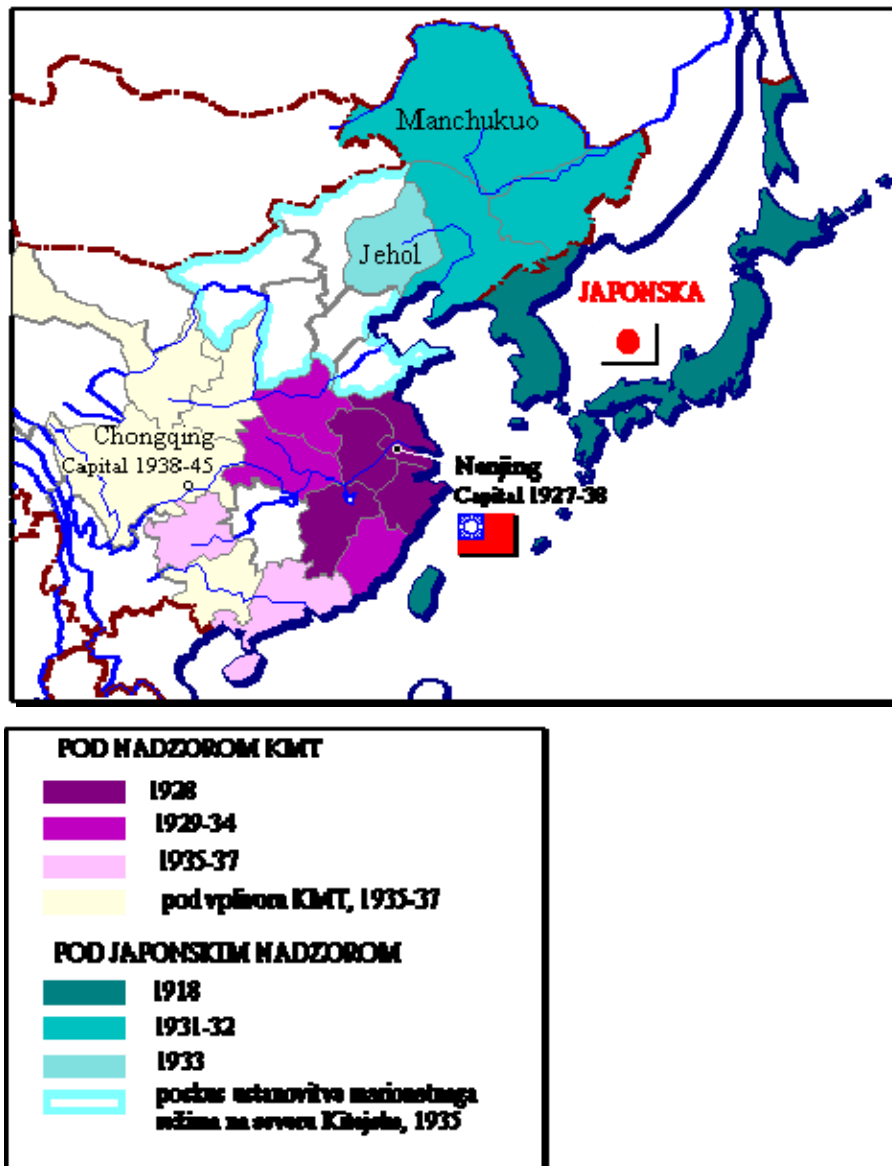
Inukai je poskušal umiriti razmere in za dosego nekakšnega kompromisa je bil pripravljen popustiti v odnosu do Kitajske, vendar so bile njegove že tako omejene možnosti uspeha dokončno izničene zaradi novega incidenta, tokrat v Šanghaju, kjer so kopenske sile japonske mornarice zasedle mesto z izgovorom, da zavarujejo japonske državljane in njihovo imetje zaradi kitajskih nasilnih protestov. Enote so tam naletele na večji kitajski odpor kot so ga pričakovali, zato so jim morale na pomoč priskočiti še enote kopenske vojske da so strle odpor. Po diplomatskem posredovanju tujih sil in po končanih pogajanjih so se nato japonske sile umaknile iz zasedenega šanghajskega območja (Rottman 2005, 8).

Inukajeva lastna stranka je bila po teh dogodkih še bolj notranje razdeljena in mnogi so bili pod vplivom porasta nacionalizma. Podtalne radikalne organizacije so ostajale aktivne in izvajale razne teroristične akcije. Njihovi aretirani aktivisti pa so dobivali nizke kazni. Sredi maja leta 1932 je postal žrtev atentata sam premier Inukai in njegova smrt je pomenila konec strankarskega sistema na Japonskem vse do poraza leta 1945. Stranke so bile sedaj najbolj šibke in demoralizirane in med vladajočo elito se je utrdilo prepričanje, da je potrebna neke vrste vsenacionalna vlada. Izbira admirala Saita za vodjo take vlade je temeljila na prepričanju, da ko bodo ekstremisti pod nadzorom in najhujši mednarodni in ekonomski problemi razrešeni, bodo lahko stranke ponovno prevzele oblast. Vendar so bili novi ministri, reprezentanti birokracije in vojske, večinoma previdni pragmatiki s še manjšo avtonomijo, kot je bilo za Japonsko že običajno (Bartlett 1984, 155).

Medtem je militantna ekspanzionistična struja dobivala vedno večji zagon in podporo. Vojski na celini je bilo dovoljeno izriniti kitajske sile iz severne Kitajske in tam poskusiti ustanovljati avtonomne regije z marionetnimi režimi pod japonskim vplivom. A tudi vojska sama je bila razdeljena, periodično so se pojavljala trenja in nasprotovanja med mornarico in kopensko vojsko. Poleg tega je bilo vojaško vodstvo neenotno glede nadaljne strategije. Del se je zavzemal za čimprejšnjo in popolno dominacijo Kitajske, del pa za priprave na vojno s SZ, ki naj bi bila prej ali slej neizogibna. Po tej drugi različici bi se Kitajsko še dalo izrabiti proti SZ, če bi seveda priznala Mandžuko kot japonsko vplivno območje (Bartlett 1984, 161-163).

Medtem so na severu Kitajske japonske sile nadaljevale vojaški pritisk in prodirale v provinco Džehol, gorato območje severno od Velikega zidu, označeno kot ključno za varnost Mandžuka. Provinca je bila v kratkem času okupirana in priključena Mandžuku februarja 1933. Kitajske sile so bile pregnane do bližine Pekinga, čeprav si je japonska vlada želela izogibati nepotrebnih eskalacij. Zatem se je japonska pozornost usmerila na notranjo Mongolijo, kjer je lahko uspešno izkoriščala napetosti med mongolskimi voditelji in Kitajci. Z nankinško vlado se je 31. maja 1933 pogodila za premirje, s katerim si je zagotovila demilitarizirano cono južno od Velikega zidu za zaščito svojih pozicij v Džeholu (Phillips 1996, 121).

Zemljevid 7.1: Japonsko ekspanzija po 1931

Vir: Prirejeno po Historical Atlas of the 20th Century (2008c).

Kitajski odpor je bil vseskozi minimalen. Čan Kajšek se je bolj posvečal uničenju notranjega sovražnika KPK, kot pa kakršnemukoli oviranju prodora japonske vojske. To pomanjkanje zunanje odpora je nedvomno ohrabilo japonsko vojaško in politično vodstvo.

Skozi vsa trideseta leta Japonski ni grozila neposredna nevarnost zaradi katerekoli velike sile. SZ je imela notranje težave in je bila preveč obremenjena z vzponom nacistične Nemčije, ameriško nasprotovanje še ni vplivalo na transatlantsko trgovino in Velika Britanija je bila prej voljna na kakršenkoli sporazum, kot pa na izzivanje Japonske. V politiki in tudi v vojski

pa je precej ljudi gledalo na vojno s Kitajsko kot na nepotrebno avanturo, ki je žrla resurse potrebne za druge aktivnosti. Prav tako je ostajala vseskozi prisotna nezaupljivost do SZ (Bartlett 1984, 166-168).

8 Posledice japonske agresije na Mandžurijo za Kitajsko in kitajsko državljansko vojno

8.1 Kratkoročne posledice agresije

Japonski napad na Mandžurijo je sprožil široko protijaponsko gibanje predvsem v kitajskih mestih. Najbolj so agitirali študentje s svojimi pozivi na aktivni upor proti japonski agresiji. Širili so se pozivi k bojkotu japonskega blaga in skupaj z bojkotom so bile na udaru tudi trgovine, ki so se zalagale z japonskim blagom, kar je imelo za posledico več napadov na take trgovine. Protijaponske aktivnosti so bile močno razširjene v Šanghaju, kar je posredno pripeljalo do posega japonske mornarice januarja 1932 (Guillermaz 1968, 303-305).

Vlada v Nankingu je bila pod močnim pritiskom javnosti, da je potrebno končati notranjime spopade in združeno nastopiti proti zunanjemu sovražniku. V državi ni bilo prave politične stabilnosti, še naprej je prihajalo do uporov posameznih »gospodarjev vojne«. Vlada se ni uspela dovolj posvetiti drugim nalogam in je nenehno izgubljala energijo z vojaškimi posegi za ohranjanje oblasti. To je krepilo maoiste, ki so se zavzemali za skupen boj proti japonski agresiji. Čan Kajšek in njegova vlada sta bila še vedno prepričana, da poglobitveno nevarnost njihovemu obstoju predstavlja komunistično gibanje in januarja 1933 začela četrto, največjo operacijo proti osvobojenemu ozemlju. Zaradi novega japonskega prodiranja iz Mandžurije se je moral del vojske premakniti na sever, nekatere čete pa so prestopile na stran komunistov, tako da je preostala vojska po treh mesecih utrpela poraz. Takrat so se zaostriala politična trenja med Mao Cetungovo frakcijo in vodstvom KPK. Posledično je bil Mao Cetung po nalogu Kominterne umaknjen iz vodstvenih položajev in je obdobje do t.i. dolgega pohoda živel v hišnem priporu (Saje 2004, 129-131).

V odnosu do japonskega napredovanja iz Mandžurije od 1931 do 1936 se je nankinška vlada izogibala izvajanju resnega odpora in celo kaznovala samoiniciativne akte aktivnega odpora v svojih silah. Zanašala se je na krhka premirja in servilne diplomatske aktivnosti, kar je večinoma botrovalo k postopnemu umikanju pred japonskimi pritiski. S sporazumi si je Japonska zagotovila kitajsko demilitarizacijo pokrajin Hopeh in Šahar, in kasneje še zahtevala in dosegla, da je Kuomintang zatiral protijaponske aktivnosti. Medtem se je nezadovoljstvo do vladne politike neodpora, predvsem med intelektualci in študenti, samo še večalo.

Da je bilo nezadovoljstvo s Čan Kajšekovo politiko neodpora prisotno tudi v samem Kuomintangu, najbolje prikazuje »incident v Sianu«, ko je dal »mladi maršal« pridržati Čan Kajšeka v znak protesta nad ukazom, da začne novo ofenzivo proti silam KPK na severozahodu Kitajske. Napeta situacija se je razrešila šele, ko je Čan Kajšek pristal na skupno združeno fronto proti Japoncem (Phillips 1996, 123-125).

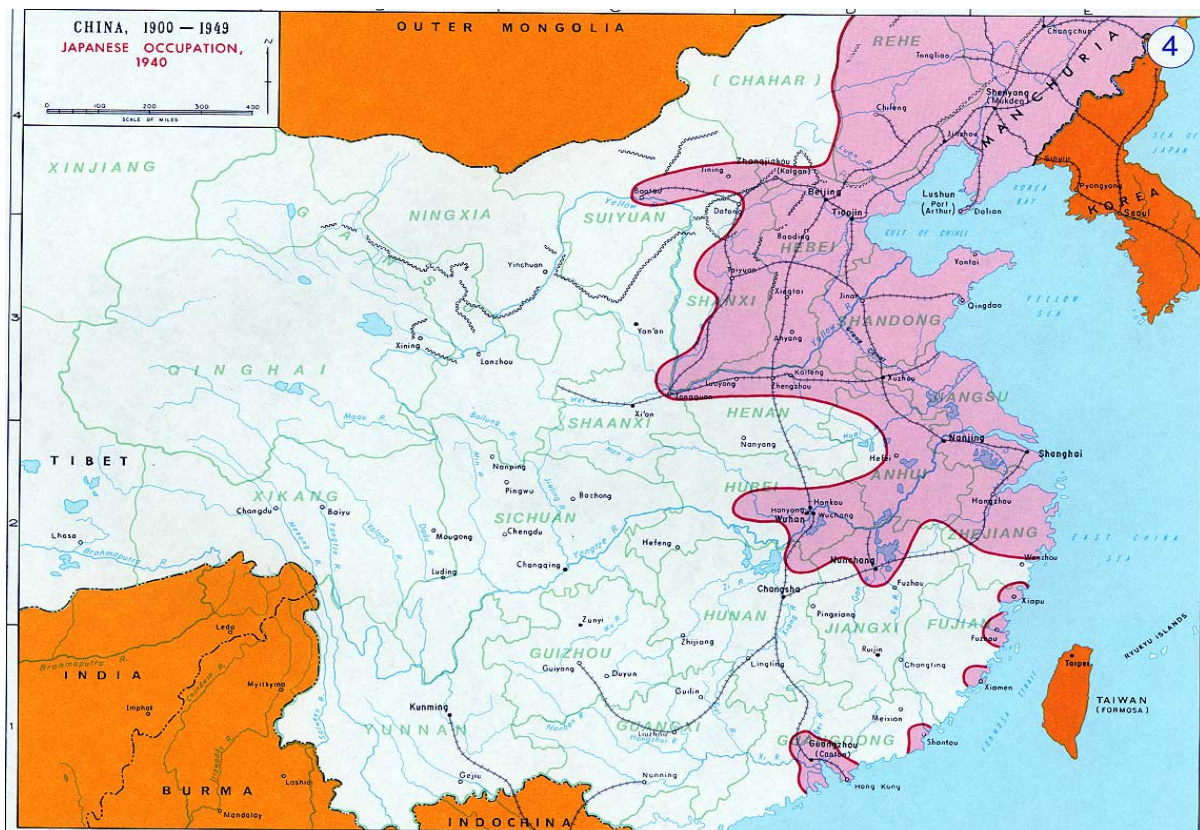
8.2 Potek kitajske državljanske vojne od leta 1937 do 1949

7. julija 1937 je začela Japonska nov osvajalni pohod nad Kitajsko. Povod je bil manjši spopad v bližini Pekinga. Enote japonske garnizije, nastanjene tam glede na sporazume po Boksarski vstaji leta 1900, so izvale nov »incident« v bližini mosta Marco Polo z izgovorom, da iščejo dezertarje.

Cilj vojne s Kitajsko leta 1937 je bil zagotovitev prevlade na Kitajskem. Japonska je bila v začetku uspešna. Do konca leta 1938 je Japonska imperialna vojska osvojila glavna pristaniška mesta in večji del vzhodne Kitajske, pri čemer ji je pomagalo to, da je Čan Kajšek deloval izrazito pasivno. Vendar se je ta japonska avantura, kljub začetnim uspehom, izkazala za dolgoročno neuspešno. Kljub temu, da je imela Japonska imperialna vojska ves čas vojne na Kitajskem nameščenih večino svojih divizij, ji je še vedno primanjkovalo sil za nadzor osvojenega ozemlja in za hkratno izvajanje novih ofenziv. Na osvojenih ozemljih je spodbujala ustanavljanje kolaboracionističnih marionetnih režimov po mandžurskem zgledu in se zatekala k izvajanju manjših omejenih vpadov, katerih cilj je bilo ropanje in uničevanje. Četudi je imela Japonska pod nadzorom večino vzhodne Kitajske, vključno z glavnimi obalnimi mesti, se je tako znašla v potratni vojni, ki ji ni kazalo konca in kot v začetku tridesetih let, so japonsko vodstvo pestila notranja trenja in boj za oblast med različnimi strujami (Pischel 2005, 359-363).

Potem ko je Čan Kajšek izgubil svoje najboljše divizije pri obrambi Šangaja je bila poglobljena strategija Kuomintanga le še prepuščanje ozemlja in ohranjanje svojih sil za poznejši obračun s KPK. Pri tem je bila ustanovitev skupne Združene fronte proti Japonski, tako s strani Kuomintanga, kot tudi KKP videna samo kot začasno premirje. Obe strani sta se zavedali, da se bo notranji spopad nadaljeval takoj, ko bo Japonska poražena. Tako je tudi med leti 1940 in 1941 prihajalo do napetosti in odprtih sovražnosti med KKP in Kuomintang. Po začetku sovražnosti med Japonsko in ZDA leta 1941 se je Čan Kajšek zanašal na to, da bodo ZDA s svojo industrijsko in vojaško premočjo neizogibno zmagale in da mora Kuomintang samo vzdržati in ohranjati svoje sile. Vendar je bil Kuomintang ves čas vojne pod glavnim pritiskom japonskih ofenzivnih dejavnosti predvsem zato, ker je nadzoroval območja, ki so bila določena kot cilj nadaljnjih japonskih osvajanj. Tudi zadnja velika japonska ofenziva leta 1944, ki je imela za cilj letališča ameriških bombnikov, je bila usmerjena predvsem čez ozemlje pod nadzorom Kuomintanga (Pischel 2005, 365-395).

Zemljevid 8.1: Japonska okupacija, 1940

Vir: Department of history (2008).

Stanje se je bistveno spremenilo, ko so ZDA avgusta 1945 uničile Hirošimo in Nagasaki. SZ je napovedala vojno Japonski, vdrla v severovzhodno Kitajsko in uničila japonsko Vojsko Kvantunga.¹³ 14. avgusta je Japonska kapitulirala, kar je pomenilo konec kitajsko-japonske vojne, ne pa tudi notranjih spopadov (Stanič 1981, 318).

Po drugi svetovni vojni se je državljanska vojna med Kuomintangom in KPK nadaljevala, kljub mednarodnemu prizadevanju doseči kompromis in konec sovražnosti. Kuomintang je imel še vedno številčno premoč, vendar so ga pestile tudi številne težave. Razširjena je bila korupcija, neučinkovitost, šibka podpora med gospodarstveniki, intelektualci in širšim prebivalstvom ter visoka inflacija, kljub občutni finančni pomoči ZDA. Po neuspešnem pohodu na Mandžurijo 1948, ki je bila po japonski kapitulaciji pod komunističnim nadzorom, je Komintang dokončno izgubil iniciativo (Bartlett 1984, 287-290). Kuomintangove sile so se samo še umikale in drastično izgubljale ozemlje, število in moralo. Oktobra 1949 je Mao Cetung razglasil Ljudsko Republiko Kitajsko z glavnim mestom Peking. Decembra pa se je

¹³ SZ je zasedla Mandžurijo avgusta 1945 v operaciji, ki je trajala samo dva tedna. Japonski naseljenci so bili izgnani potem, ko je bila regija ponovno pod kitajskim nadzorom (Glantz 2003, 4).

Čan Kajšek in ostanek kuomintanških sil umaknil na Formozo (današnji Tajvan) in tam razglasil Tajpei za začasno glavno mesto Republike Kitajske. Kitajska državljanska vojna se je tako končala brez podpisanega mirovnega sporazuma in obe strani sta se še naprej razglašali za legitimno kitajsko vlado.

9 Verifikacija hipotez

9.1 Hipoteza 1

Japonska invazija na Mandžurijo je pripomogla k zmagi komunističnih revolucionarnih sil v kitajski državljanski vojni.

Japonska agresija na Mandžurijo je kot prvo onemogočila stranki Kuomintang, da bi dokončala združitevni proces. S tem ji je odvzela moralno podlago, da bi se predstavljala kot legitimna oblast celotne Kitajske. Hkrati pa je tudi onemogočala Čan Kajšek, da dokončno obračuna s komunističnimi silami, proti katerim je prav tedaj vršil pritisk. Čeprav je vprašanje, ali bi mu uspelo uspešno poraziti KPK, če se Japonska ne bi vmešala, je pa gotovo to močno olajšalo pritisk na komunistično gibanje v času, ko je imel Kuomintang veliko premoč. Kuomintang se je s tem znašel pod pritiskom dveh nasprotnikov.

Napaka Čan Kajšeka je bila tudi ta, da se je odločil najprej obračunati z notranjim sovražnikom (KPK), v katerem je videl večjo nevarnost svoji oblasti in šele nato nastopiti proti Japonski. Čeprav je to imelo svojo politično in vojaško logiko, pa je to imelo negativne posledice, ker komunističnih sil ni mogel tako hitro uničiti, kot si je predstavljal. S tem, ko je usmerjal ves napor na KPK in hkrati ignoriral zunanjega sovražnika, tarčo nacionalnega srda Japonsko, si je sam spodkopaval temelje na katerih je Kuomintang prej baziral svoj vzpon – sili nacionalizma. Medtem je komunistično gibanje to s pridom izkoriščalo in se vseskozi prikazovalo kot izrazito protijaponsko. To, skupaj z medlimi reformami in korupcijo je povzročalo, da je Kuomintang počasi začel izgubljati podporo, najprej med študenti in intelektualci, nato še pri ostalem kitajskem ljudstvu.

Menim, da glede na vse to lahko potrdim prvo hipotezo, torej da je japonska invazija na Mandžurijo pripomogla k zmagi komunističnih revolucionarnih sil v kitajski državljanski vojni. Pri čemer je potrebno upoštevati, da je uspešnost komunističnega gibanja med državljansko vojno bila bolj posledica napak Kuomintanga, kot pa lastnega delovanja. Lahko bi rekli da je bil Čan Kajšek sam svoj največji sovražnik.

9.2 Hipoteza 2

Japonska Vojska Kvantunga je začela spopad brez vednosti in odobravanja osrednjega japonskega političnega vrha.

Ne takratna japonska vlada, kot tudi ne glavne politične stranke niso imele interesa za spopad. Čeprav so tudi v političnih sferah prevladovali zagovorniki ekspanzionizma, so bili ti bolj za »miroljubno« osvajanje trgov in širjenje vpliva, kot pa za teritorialno ekspanzijo. Velike gospodarske združbe, ki so imele močne medsebojne povezave in vpliv na politične stranke, prav tako niso videle prednosti v vojaških avanturah, nasprotno, te bi lahko vodile v konfliktno odnose z ostalimi velikimi silami in posledično škodovalo njihovim ustaljenim trgovskim interesom. To bi tudi razburkalo že tako napeto japonsko notranjepolitično situacijo, kjer so imele tako stranke, kot tudi velike gospodarske združbe, prejšnji interes ohranjati obstoječi družbeni red, od katerega so same imele glavne koristi.

Za agresivnejšo zunanjo politiko in vojaške posege so se zavzemale predvsem militaristične in radikalne nacionalistične skupine, ki so hotele s tem tudi pretresti ustaljeni družbeni red in pridobiti za Japonsko vodilni položaj na Daljnem vzhodu, ki naj bi ji pripadal. Čeprav so si te skupine pridobile velik vpliv v vojaških strukturah jih kljub temu niso popolnoma obvladovale. Na to kaže dejstvo, da je bil mukdenski incident in sama mandžurska kriza nepričakovano presenečenje tudi za dele poveljniške strukture same Vojske Kvantunga. Sama vlada je po začetku sovražnosti le te poskušala omejiti in vzpostaviti nekaj nadzora nad Vojsko Kvantunga, a je bila neuspešna. Posledično je morala počasi popuščati militarističnim zahtevam in hkrati skušala pokazati, tako navznoter kot navzven, da ima nadzor nad dogajanjem. Posledica mandžurske krize in pri tem nastale zmede in notranjih trenj je bila končno tudi odstop vlade.

Glede na te ugotovitve menim, da lahko potrdim tudi drugo hipotezo, torej da je japonska Vojska Kvantunga začela spopad brez vednosti in odobravanja osrednjega japonskega političnega vrha.

10 Literatura

Bartlett, Christopher John. 1984. *The global conflict.1880-1970. The international rivalry of the great powers*. New York: Longman inc.

Benko, Vladimir. 1997. *Zgodovina mednarodnih odnosov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Bowyer, Richard. 2004. *Dictionary of Military Terms*. Oxford: Macmillan Education.

Department of history, US military academy, West point. 2008. *Japanese ocupation*. Dostopno prek: <http://www.dean.usma.edu/history/web03/atlases/chinese%20civil%20war/chinese%20civil%20war%20pages/chinese%20civil%20war%20map%2004.htm> (18. september 2008).

Dunan, Marcel, ur. 1987. *Larousse Encyclopedia of Modern History*. London: Spring Books.

Glantz, David M. 2003. *The Soviet Strategic Offensive in Manchuria, 1945: August Storm*. Florence: Routledge.

Guillermaz, Jacques. 1970. *Storia del Partito comunista cinese 1921/1949*. Milano: Giangiacomo Feltrinelli Editore.

Heath, Ian. 1994. *The Taiping rebellion 1851-66*. London: Osprey.

Historical Atlas of the 20th Century. 2008a. *Chinese revolution*. Dostopno prek: <http://users.erols.com/mwhite28/chin-rev.htm> (17. september 2008).

--- 2008b. *China During the Age of Warlords*. Dostopno prek: <http://users.erols.com/mwhite28/chin-cw1.htm> (18 september 2008).

--- 2008c. *Guomindang China*. Dostopno prek: <http://users.erols.com/mwhite28/kmt-chin.htm> (20. september 2008).

Holt, Rinehart & Winston Social studies. 2008. *Japan invades Manchuria, 1931*. Dostopno prek:

http://go.hrw.com/hrw.nd/gohrw_rls1/pKeywordResults?keyword=st9%20japan%201931
(18. september 2008).

Ivanov, Alexei in Philip Jowett. 2004. *The Russo-Japanese War 1904-05*. Oxford: Osprey publishing.

Jerin, Zoran. 1981. Rusko-japonska vojna 1904-1905. V *Stoletje svetovnih vojn*, ur. Kazimir Rapoša, 15-20. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Jowett, Philip. 1991. *Chinese Civil War Armies 1911-49*. Oxford: Osprey publishing.
--- 2002. *The Japanese Army 1931-45*. Oxford: Osprey publishing.

Kanai, Masahiro. 1996. Japonski meddržavni sporazumi in propad šogunata. *Prispevki za novejšo zgodovino 1-2/1996*: 153-158.

Mally, Eva. 2007. Pesti pravičnosti in harmonije v boju proti imperialistom. *Prispevki za novejšo zgodovino 1/2007*: 153-158.

Marius, Jansen. 2000. *The Making of Modern Japan*. Harvard: Harvard University Press.

Mikeln, Miloš. 1981. Druga svetovna vojna 1939-1945. V *Stoletje svetovnih vojn*, ur. Kazimir Rapoša, 139-306. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Panikkar, K. M. 1967. *Azija in zahodno gospostvo*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Parker, Geoffrey, ur. 1997. *Ilustrirana zgodovina sveta*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Phillips, Richard T. 1996. *China since 1911*. London: Macmillan press ltd.

Pischel, Enrica Collotti. 2005. *Storia della rivoluzione cinese*. Rim: Editori riuniti.

Rottman, Gordon. 2005. *Japanese Army in World War II*. Oxford: Osprey publishing.

Saje, Mitja. 2004. *Zadnja dinastija in izzivi sodobnosti*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za azijske in afriške študije.

Slovar slovenskega knjižnega jezika, prva knjiga. 1975. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Slovar slovenskega knjižnega jezika, druga knjiga. 1975. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Stanič, Janez. 1981. Dolgi pohod kitajske revolucije 1927-1949. V *Stoletje svetovnih vojn*, ur. Kazimir Rapoša, 307-320. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Stanford university, Freeman Spogli institute for international studies. 2009. *Civil war definition transcends politics*. Dostopno prek: http://fsi.stanford.edu/news/civil_war_definition_transcends_politics_20060410/ (4. januar 2009).

Švajncer, Janez J. 1998. *Vojna zgodovina*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

The Library of Congress. 2008. *Monroe Doctrine*. Dostopno prek: <http://www.loc.gov/rr/program/bib/ourdocs/Monroe.html> (5. september 2008).

Toporišič, Jože. 2001. *Slovenski pravopis*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Wikimedia. 2008. *China – Manchukuo*. Dostopno prek: <http://commons.wikimedia.org/wiki/Image:China-Manchukuo-map.png> (10. september 2008).

Wikipedia – free online encyclopedia. 2008a. *Invasion of Manchuria*. Dostopno prek: http://en.wikipedia.org/wiki/Invasion_of_Manchuria (13. februar 2008).

--- 2008b. *Political parties of the Empire of Japan*. Dostopno prek: http://en.wikipedia.org/wiki/Political_parties_of_the_Empire_of_Japan (20. julij 2008).

--- 2008c. *Imperialism*. Dostopno prek: <http://en.wikipedia.org/wiki/Image:Imperialism2.png> (13. september 2008).

Wilson, Sandra. 2002. *The Manchurian crisis and Japanese society, 1931-33*. New York: Routledge.

Wintle, Justin. 2002. *China*. London: Rough Guide.

World war 2 database. 2008. *Mukden incident and Manchukuo*. Dostopno prek: http://ww2db.com/battle_spec.php?battle_id=18 (13. februar 2008).